

Vörös lidércek – káprázatos jelenségek a viharfelhők fölött

Barta Veronika

ELTE-TTK, Csillagász (2009)

MTA - GGKI

Az atomoktól a csillagokig
előadássorozat

Bp., 2011 03. 10.

A felsőlégkör - Optikai jelenségek

Altitude (km)

100

0

A felsőlégköri elektro-optikai emissziók hivatalos felfedezése - 1989

Az első hiteles felvétel

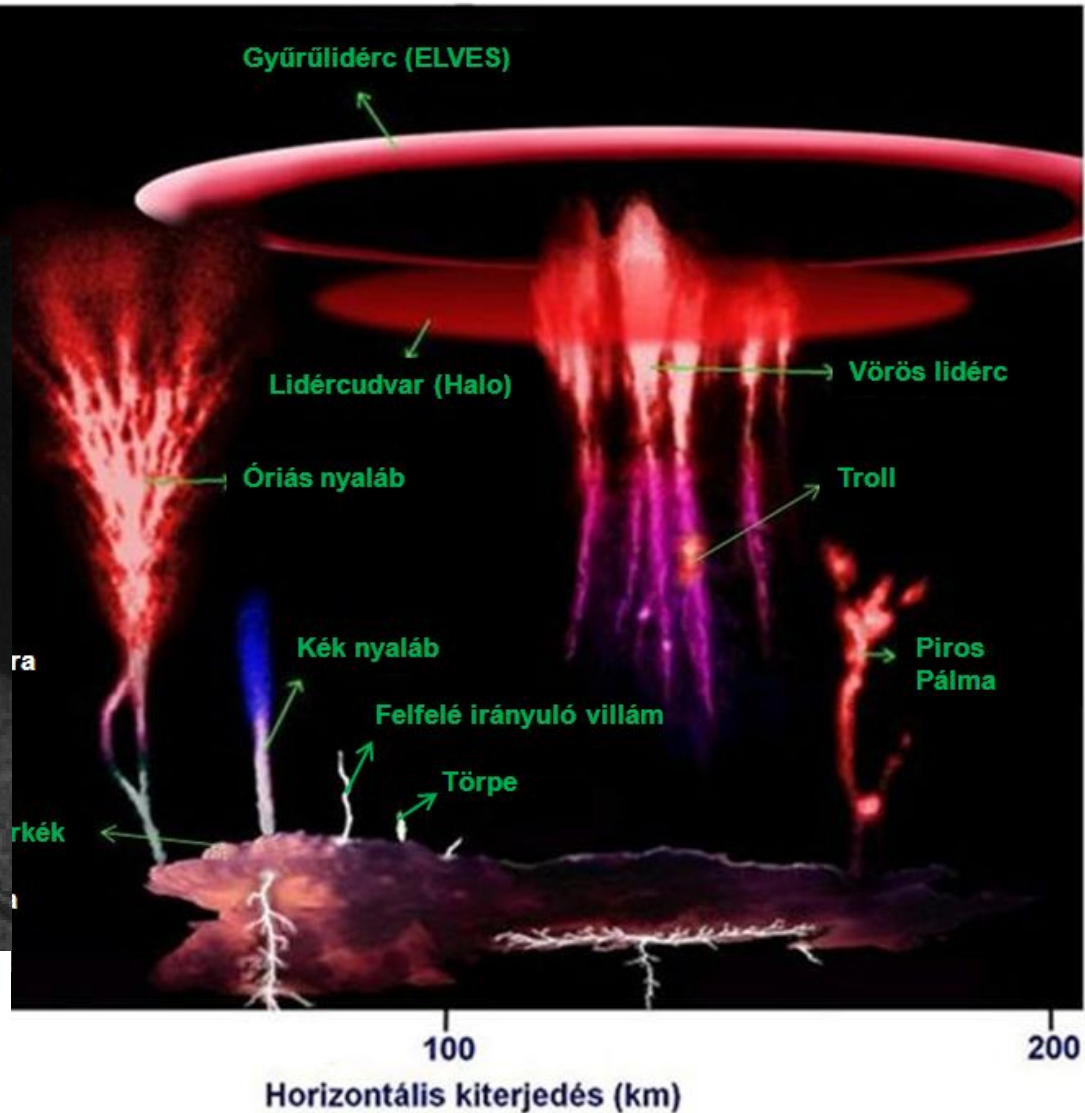
John Randolph
Winckler (1916-2001)

Joch R. Winckler, Robert Franz és Robert Nemzek
kamera tesztelése auróra megfigyelése céljából

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

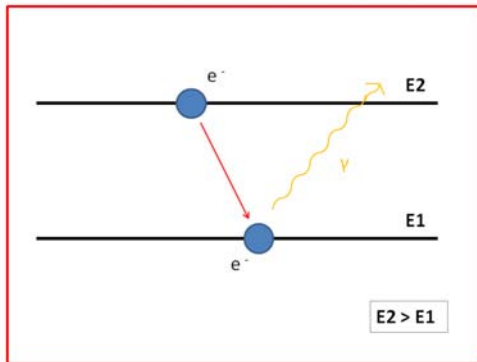
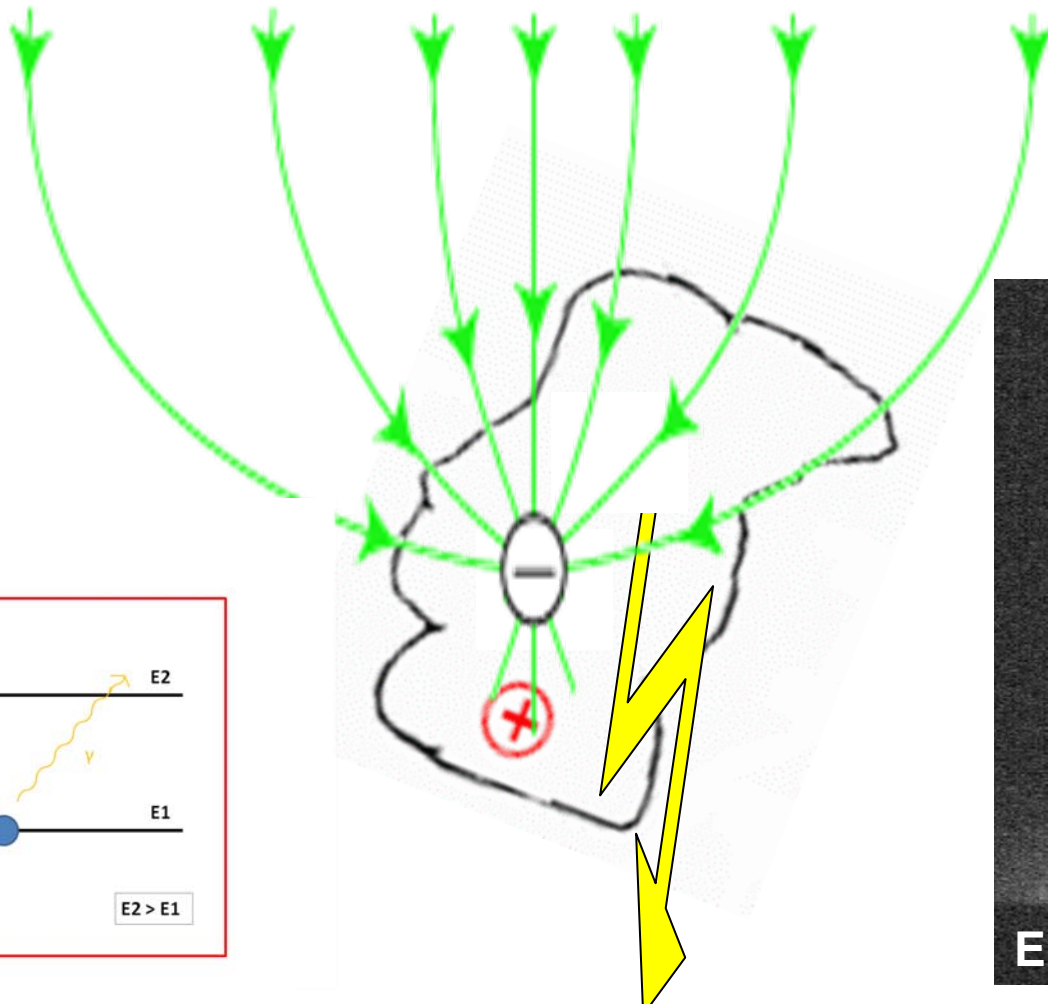

**C.T.R. Wilson
(1869-1959)**

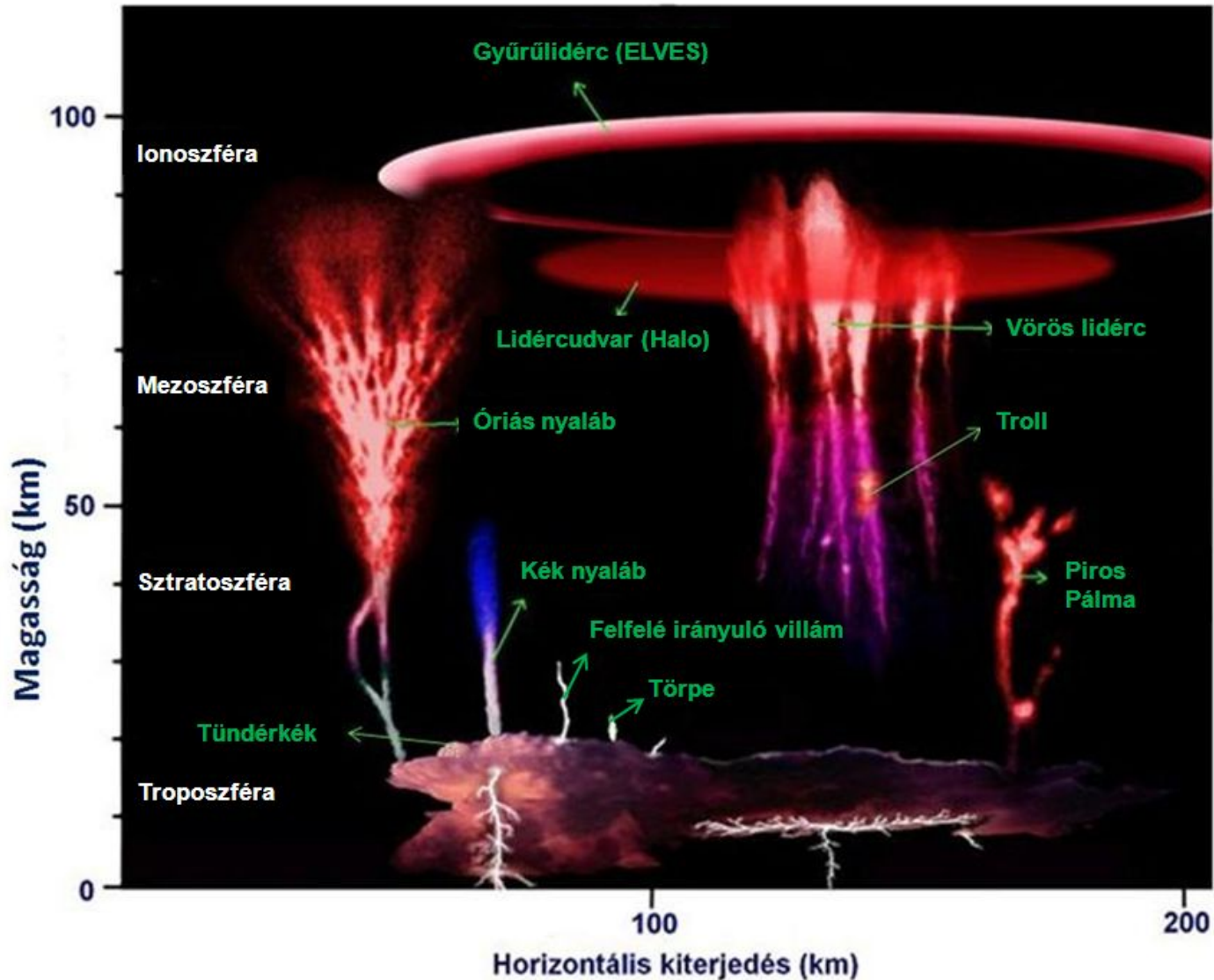

A vörös lidércek kialakulásához szükséges
elektromos környezet

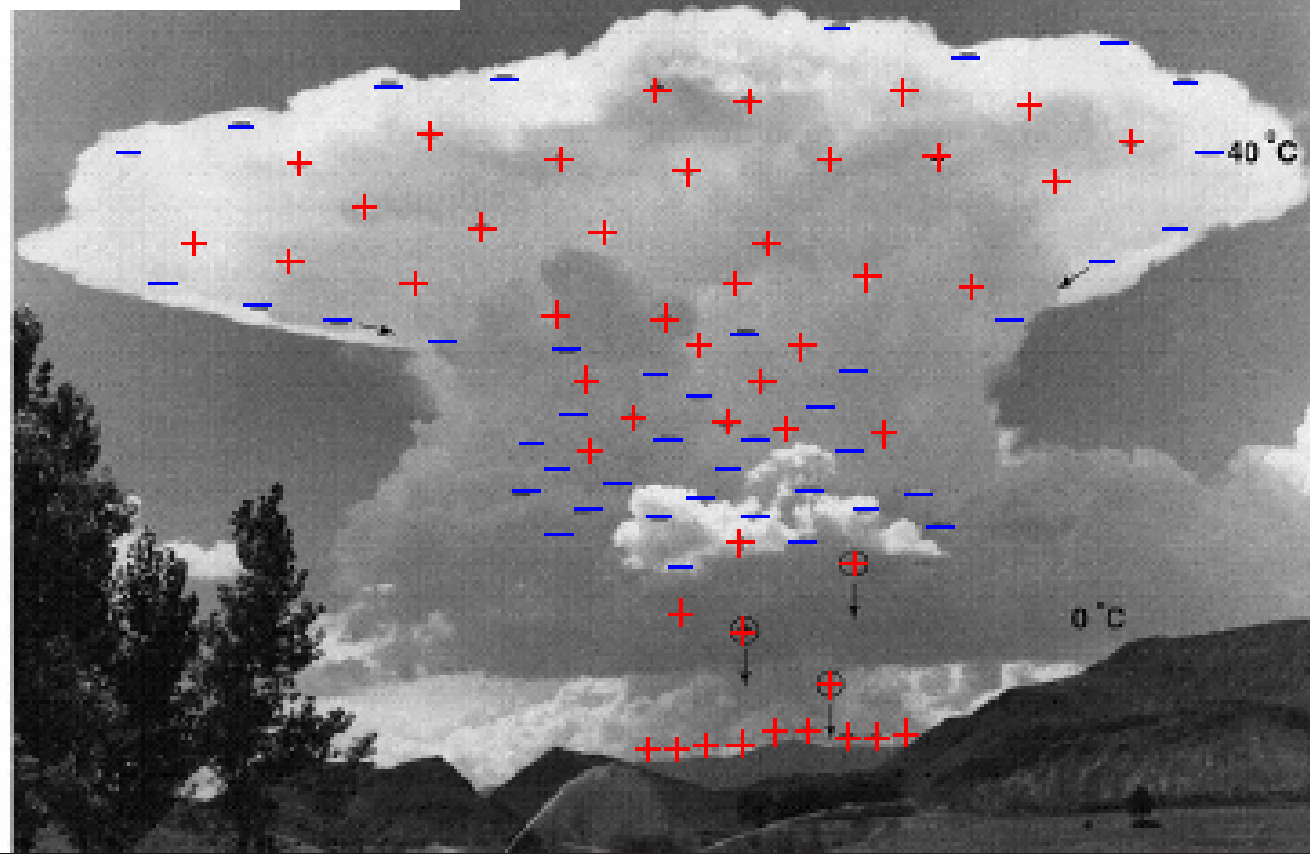
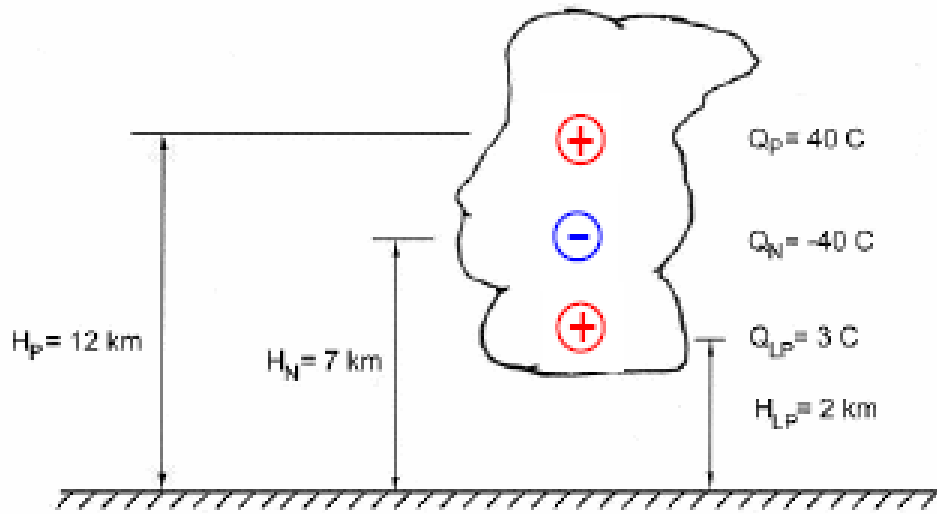
IONOSZFÉRA

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

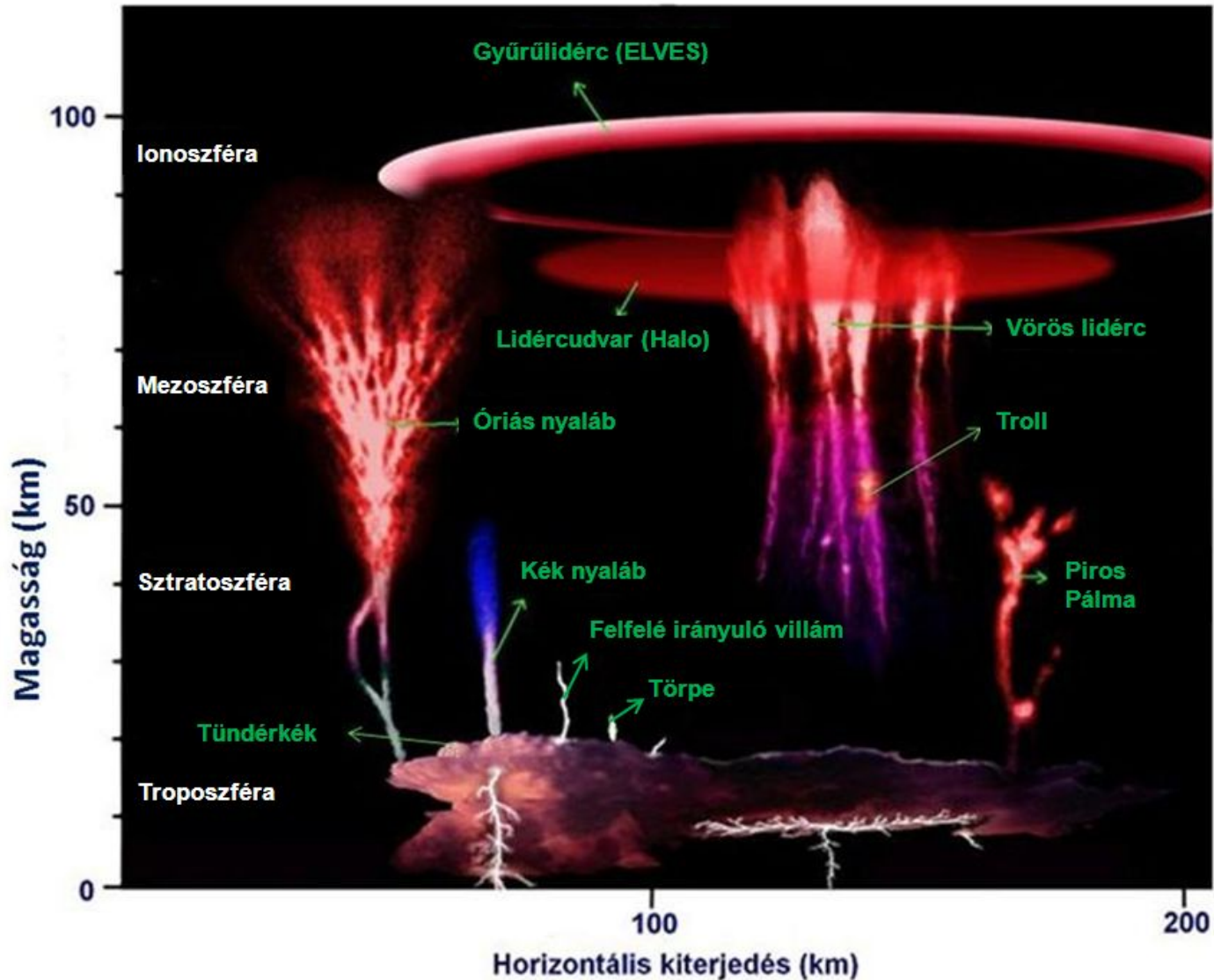

Töltések eloszlása a zivatarfelhőben

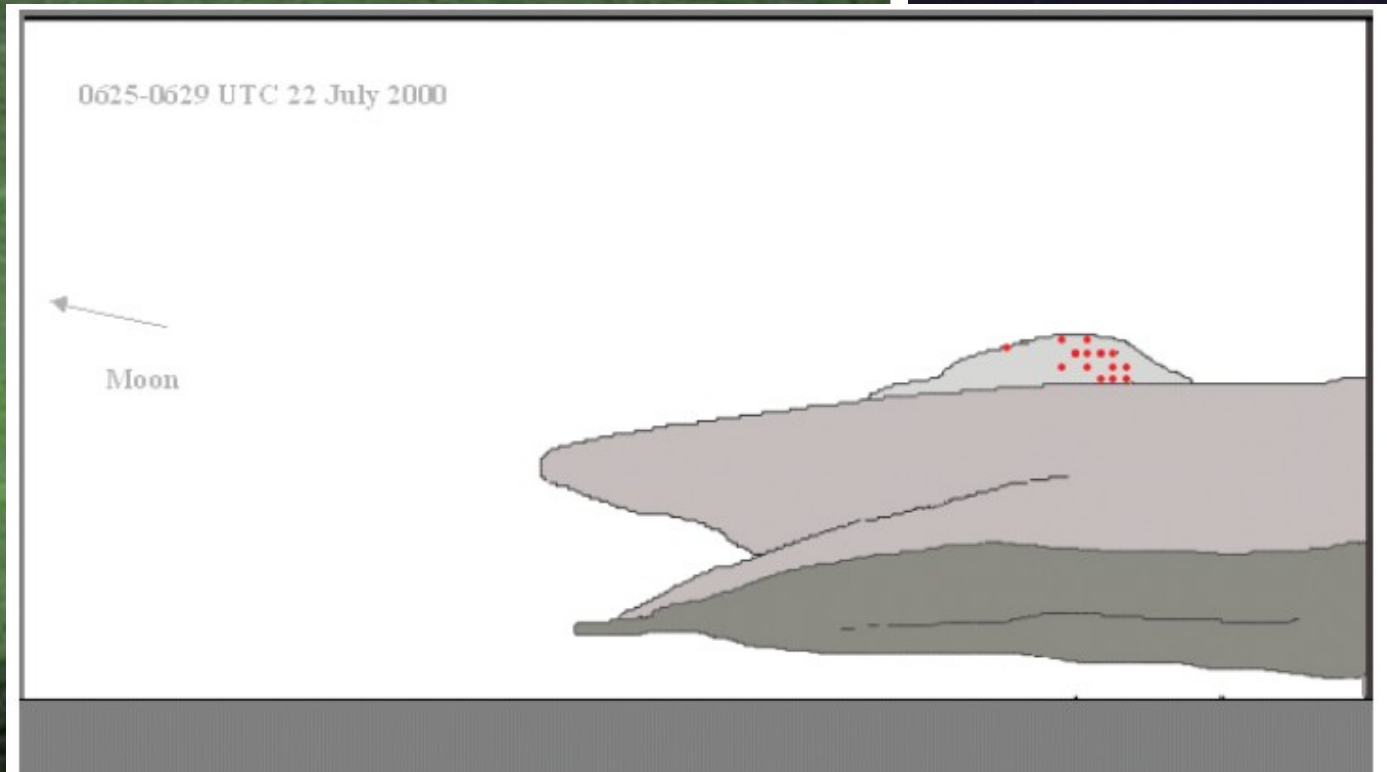
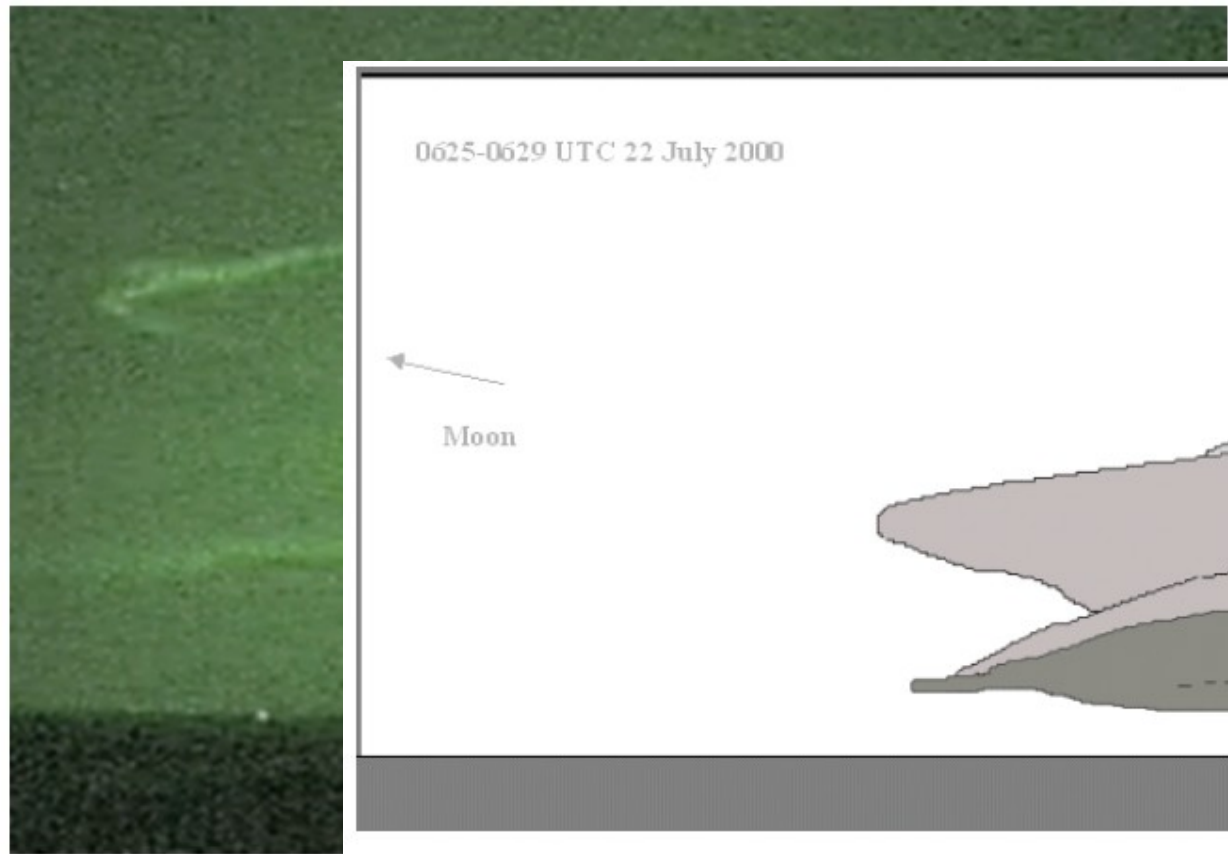

Viharfelhő Új-Mexikó felett. (Krehbiel, 1986)

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

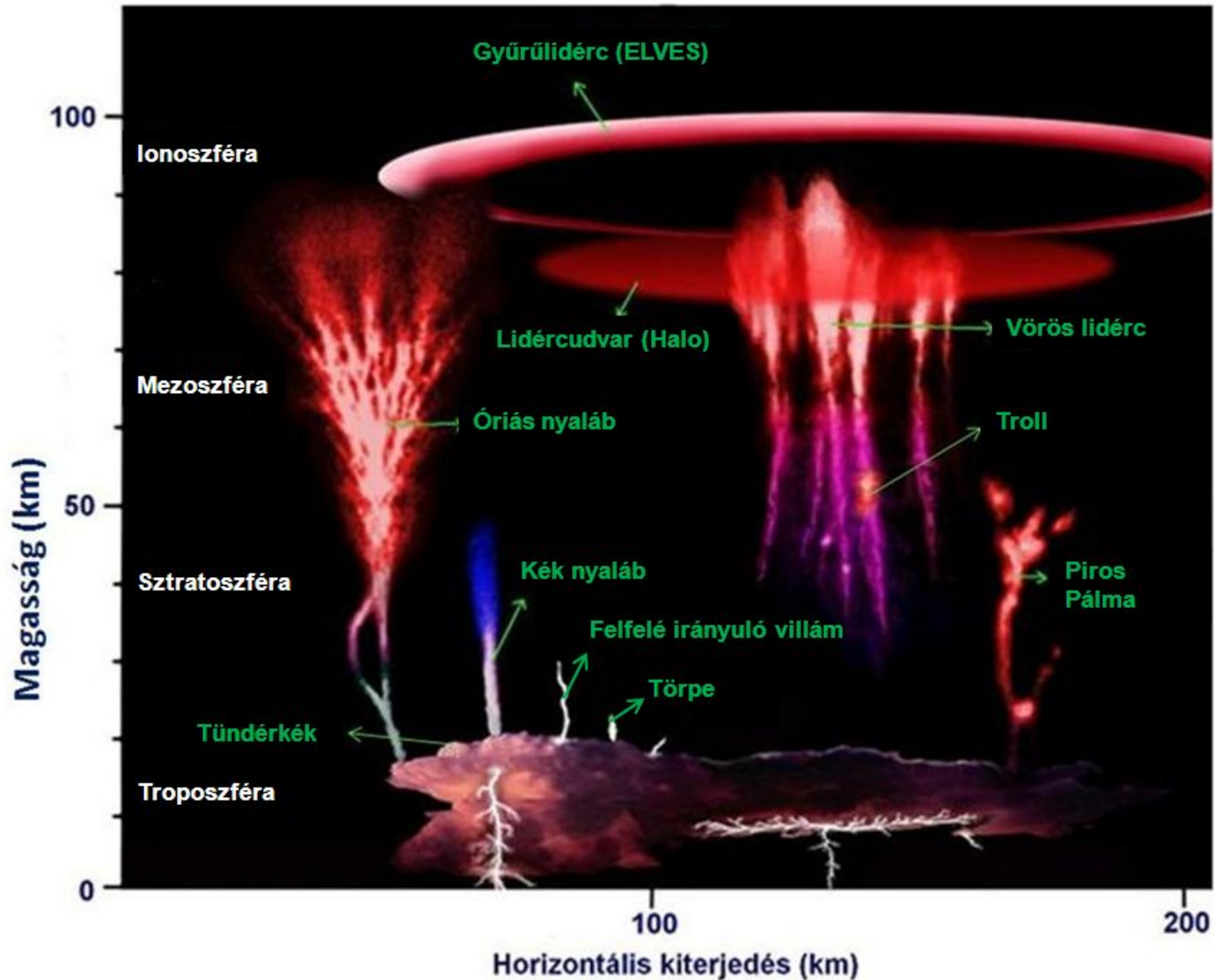

FIG. 5. One of the brief (< 16 ms) points of light, (“gnomes”) arising from the same convective plains supercell dome as produced the gnomes in Fig. 5. Eighty-three such events occurred during a 20-min interval. This sample shows the events between 0625 and 0629 UTC.

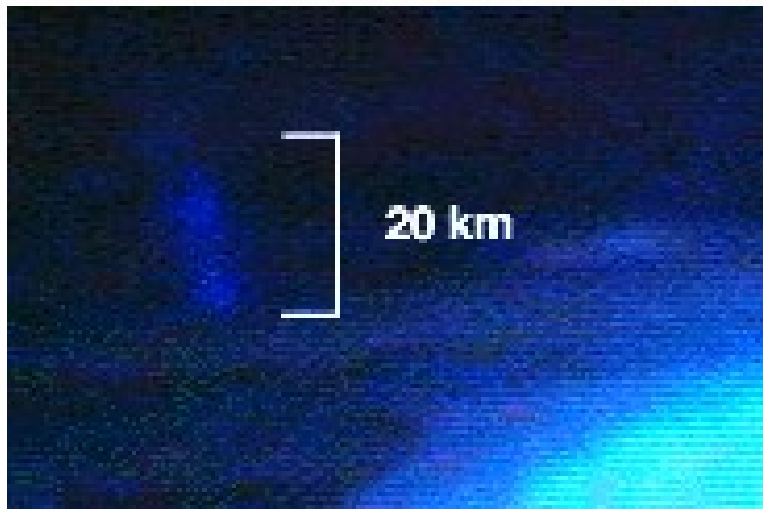
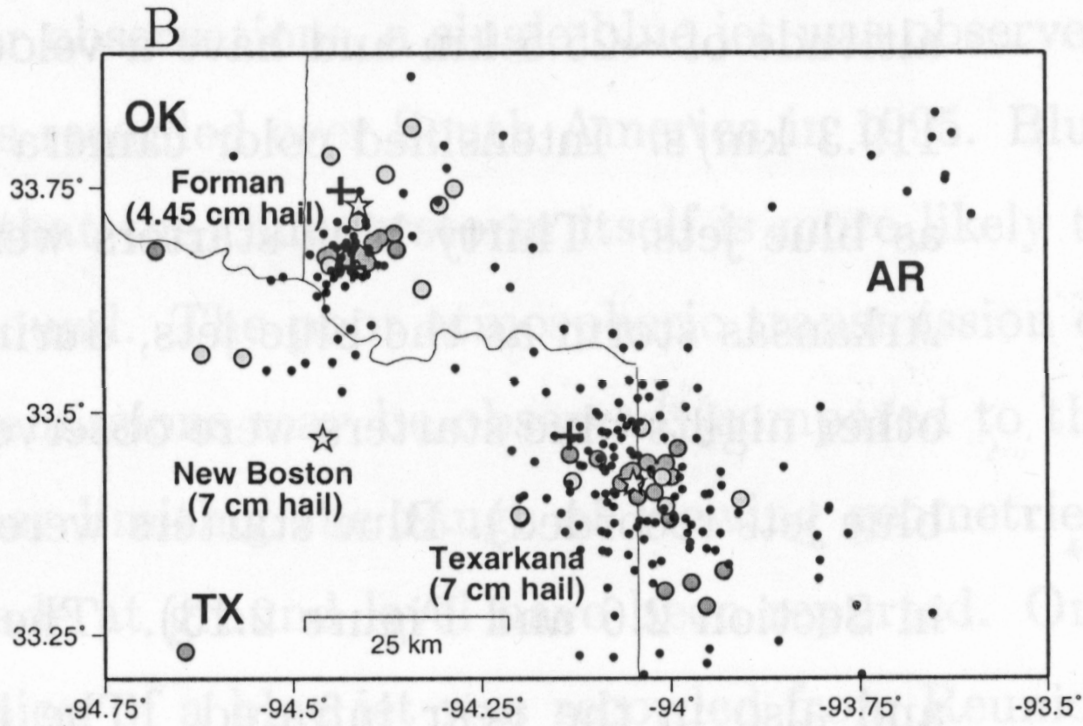
$d \sim 200 \text{ m}$, $L \sim 1 \text{ km}$, $T \sim 33 - 136 \text{ ms}$

$d \sim 100 \text{ m}$, $T < 16 \text{ ms}$

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

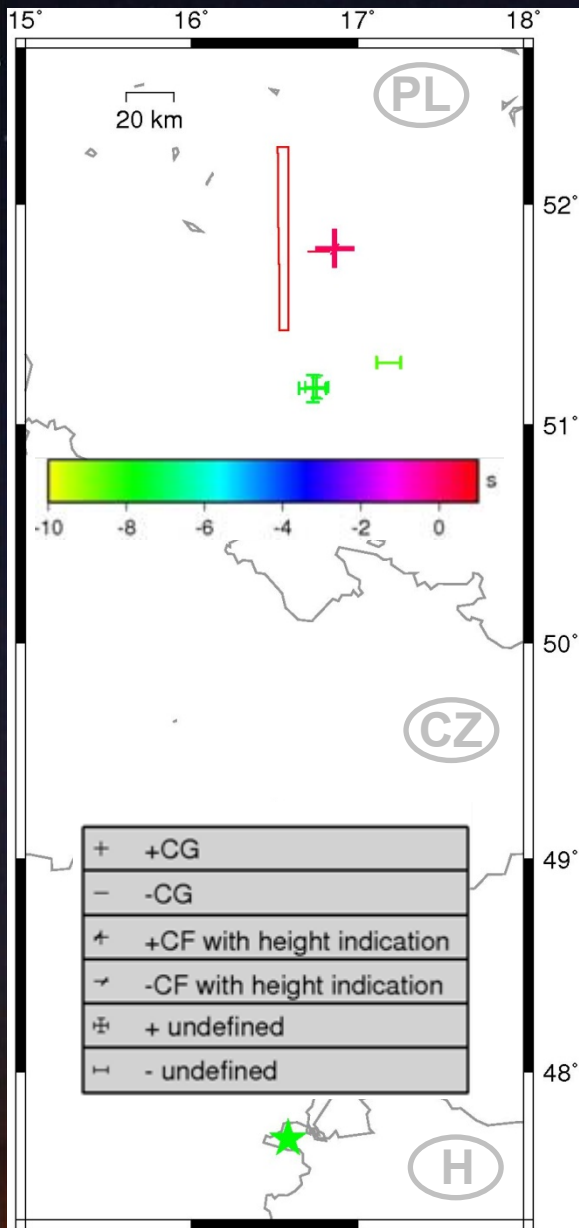

KÉK NYALÁBOK

$T < 0,2 \text{ s}$, $v \sim 25 - 150 \text{ km/s}$

Kis kék Nyaláb Sopronból fényképezve Lengyelország fölött (2007.07.20. 22:11:10.317 UTC)

4 képkockán látható (80ms)

Legközelebbi villámok:

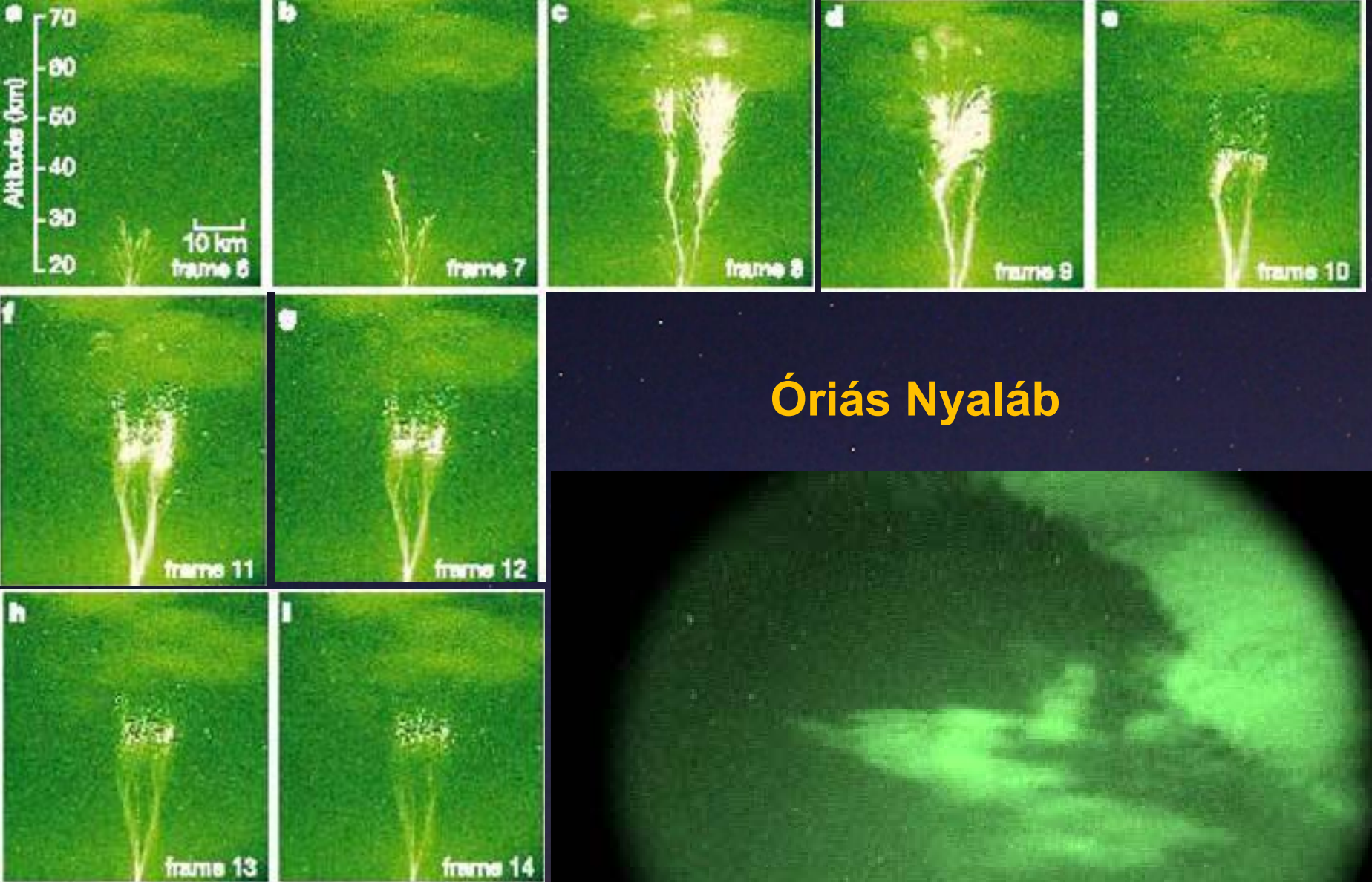
+? 22:11:02.737 UTC, $I_{\max}$ 8.5 kA, -7580ms
+CG 22:11:10.518 UTC, $I_{\max}$ 12.5 kA, +201ms
-CF 22:11:10.519 UTC, $I_{\max}$ -6.5 kA, +202ms

Kis Kék Nyaláb

u 4F:00:00:00

03:05:49:04

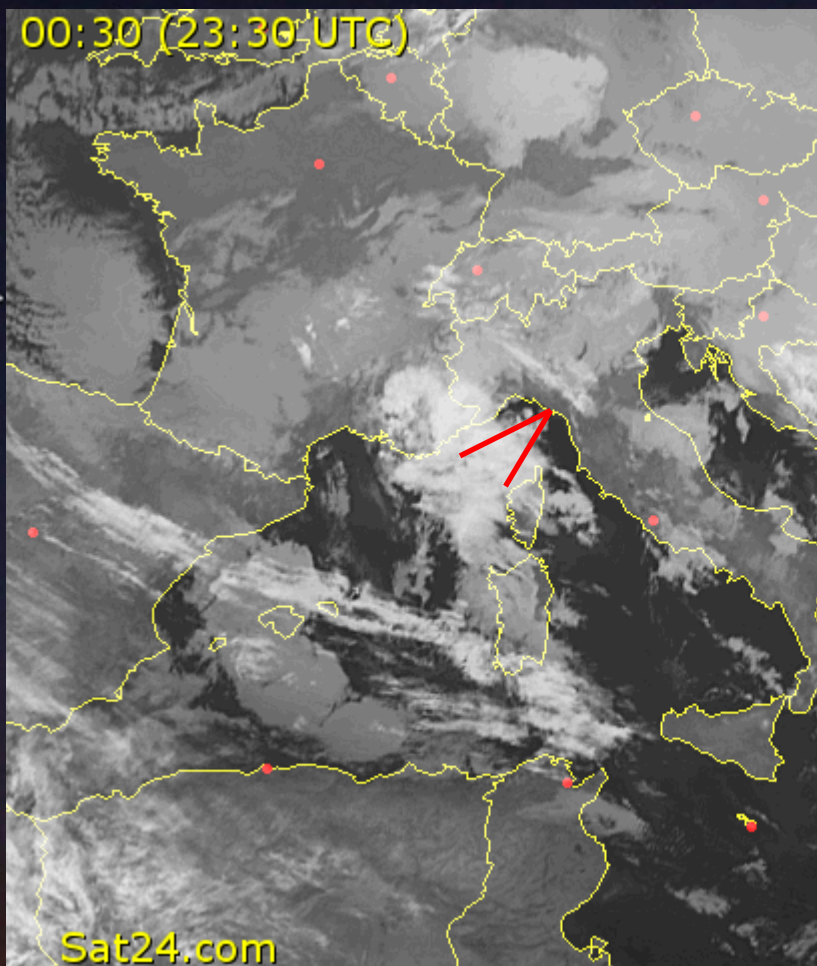
u 4F:00:00:00

Óriás Nyaláb

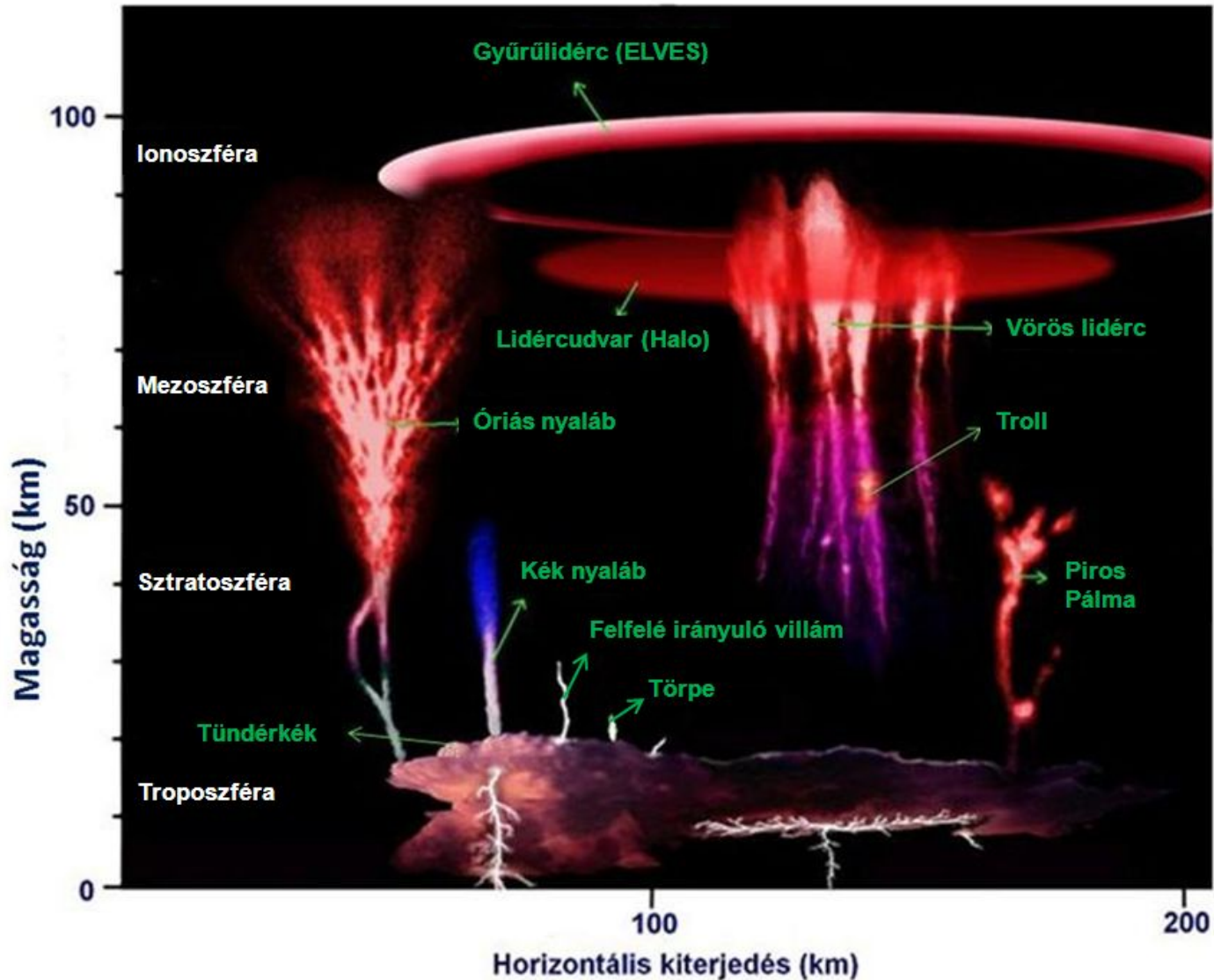
Óriás Nyaláb

ontignoso 2009/12/12 23:36:56.4 00,97 V03029+2

2009. 12. 12. 23:36 UTC

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

Gyűrűlidérc

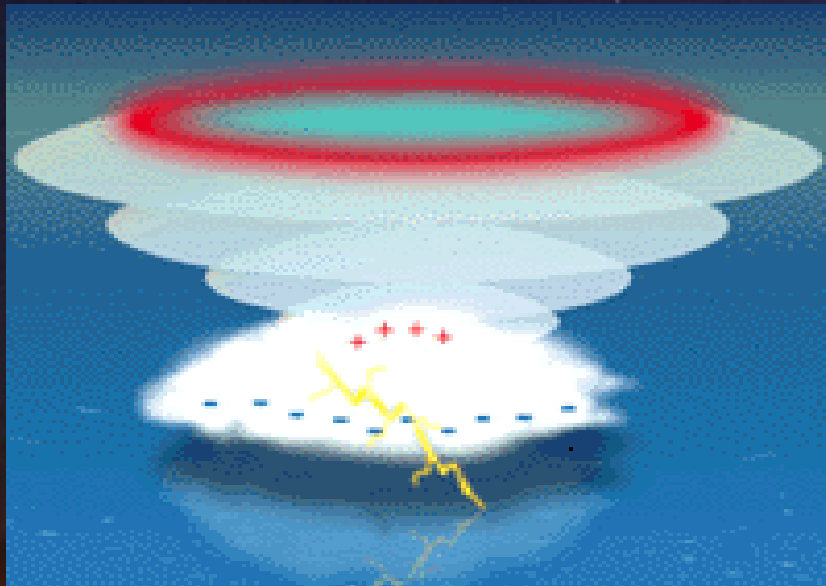
Emissions of Light and Very Low Frequency Perturbations From Electromagnetic Pulse Sources

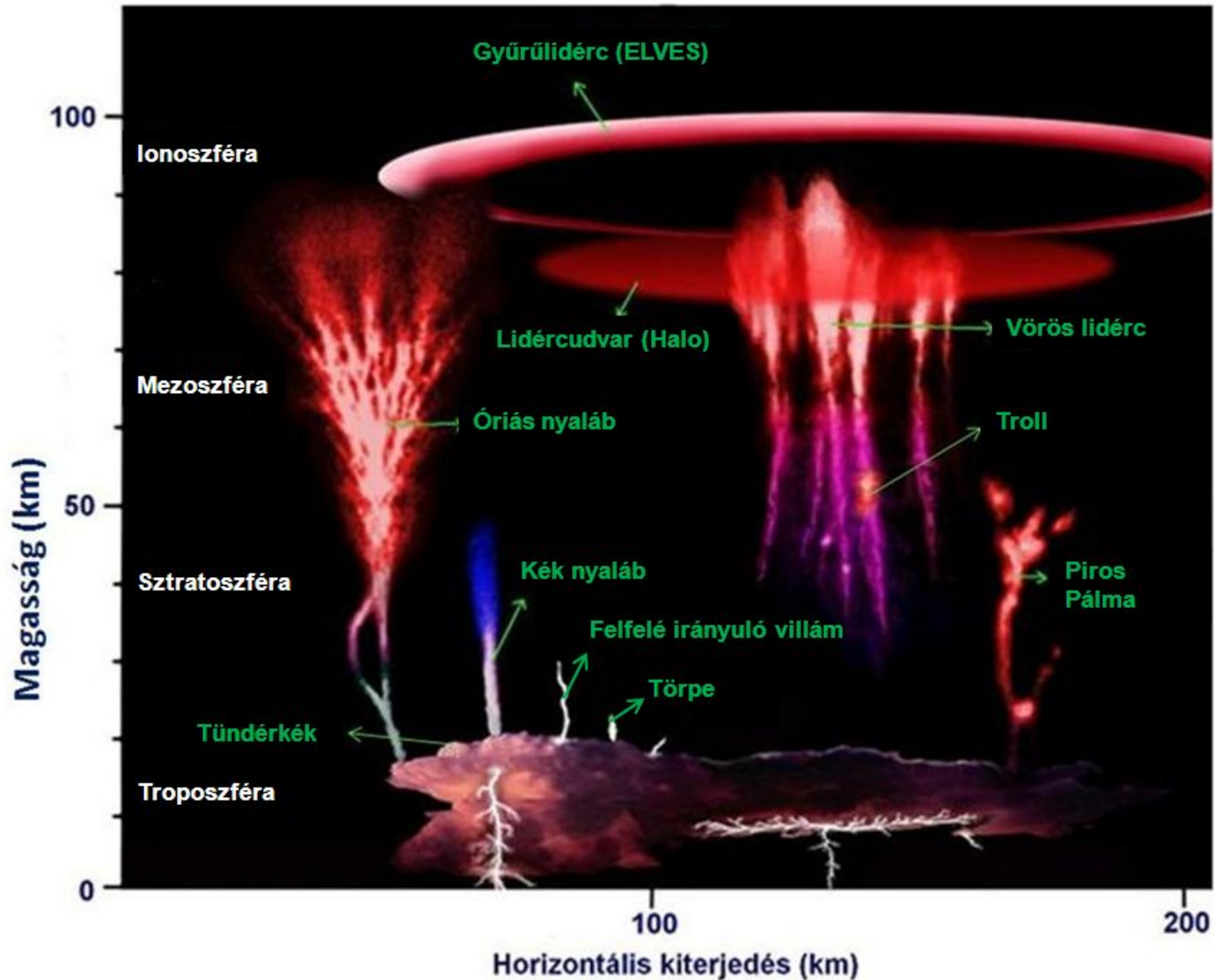
ELVES

ELVE

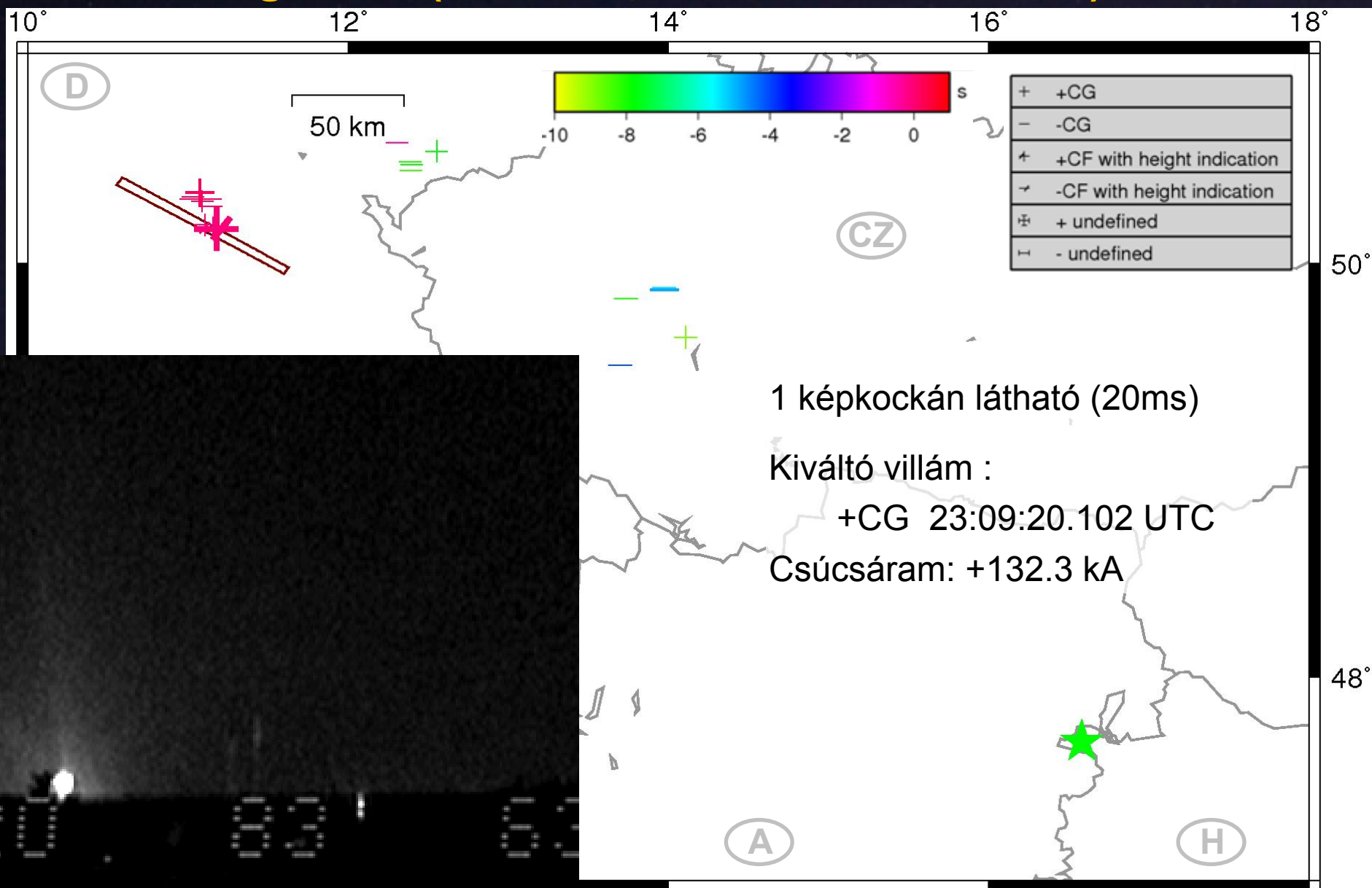

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

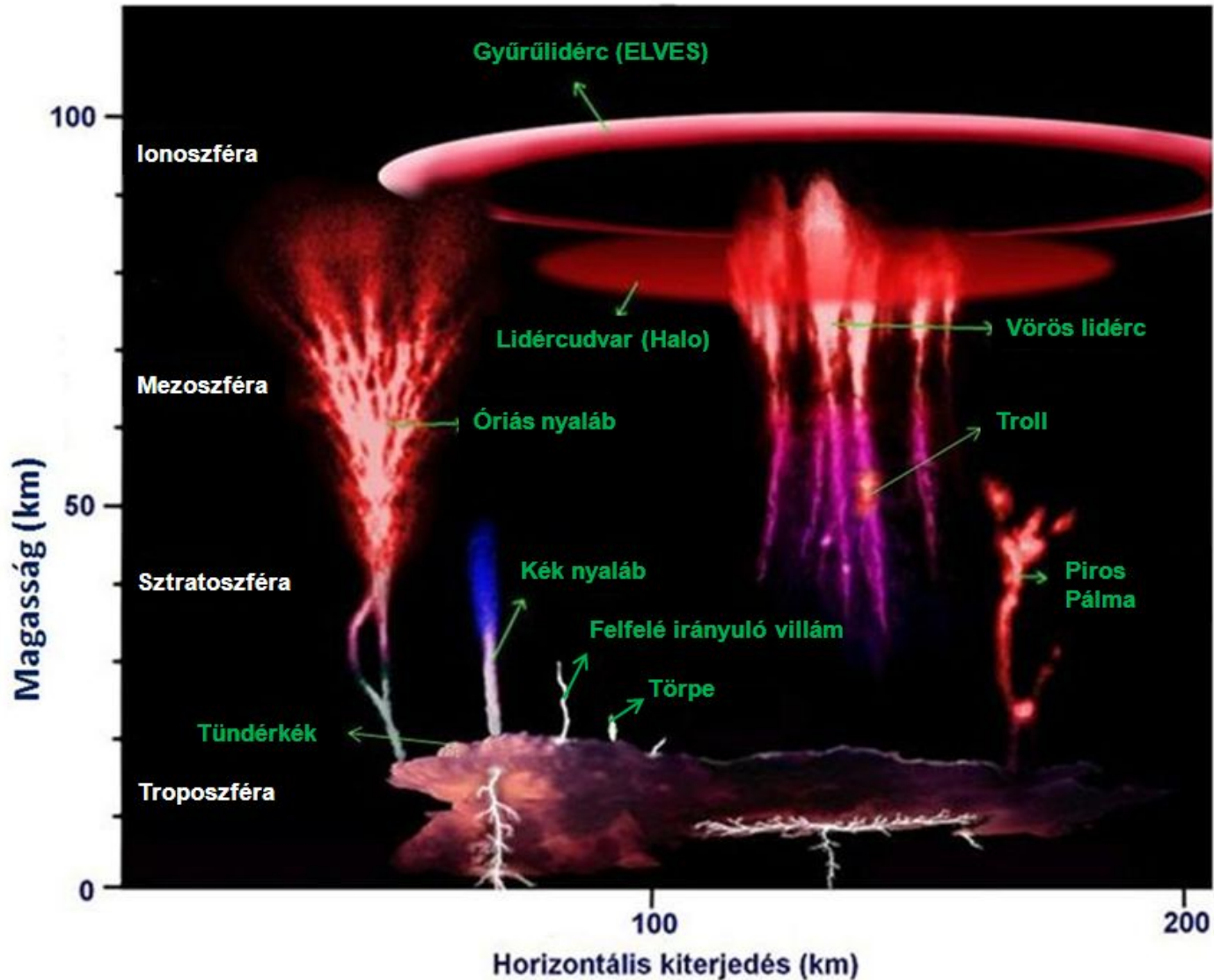

Lidércudvar lidérccel Sopronból fényképezve

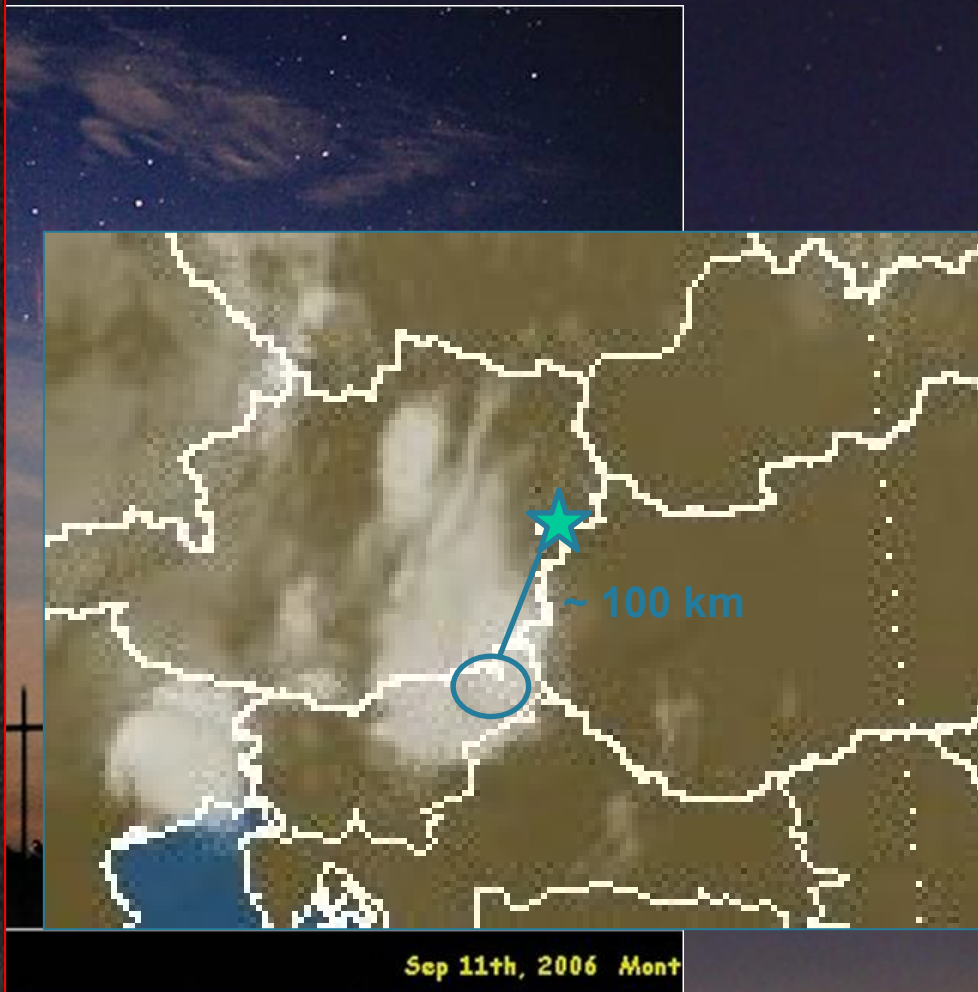
Németország fölött (2007.07.21. 23:09:20.113 UTC)

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

Vörös Lidércek

A vörös lidérc alul kék

At Real
Speed

T 04:00:12.29

UAF

Vörös Lidércek

Vörös Lidércek

20. 58. 45 582 582 - 12729

Vörös lidércek anatómiája – finomszálás szerkezet

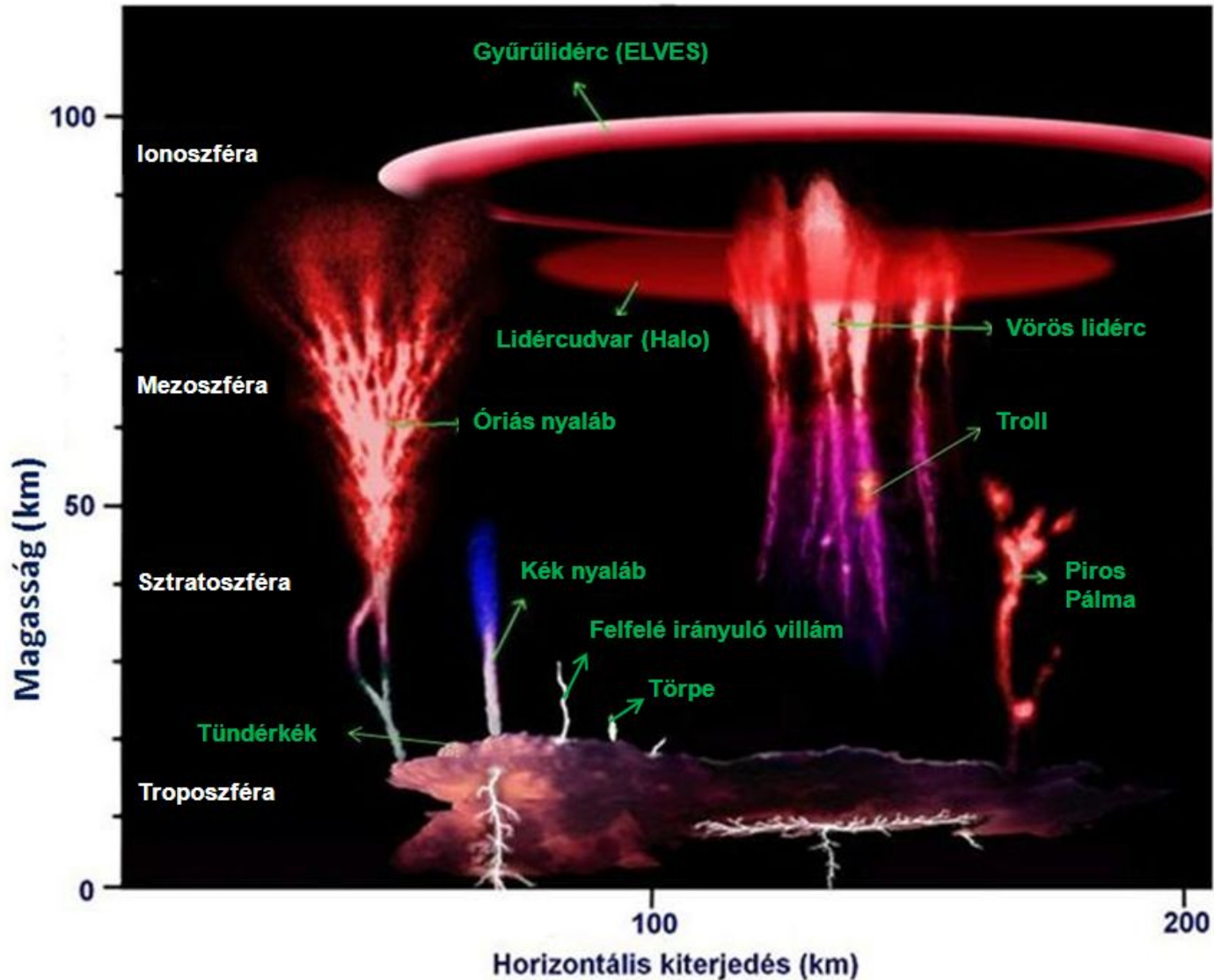

Feathery tendrils appear to hang down from a cloud, which is actually in the foreground, blotting out the main bottom of the sprite. Courtesy of Dr. Michael Taylor. © Utah State University.

A vörös lidércek zenéje (felgyorsított infrahangok)

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

TROLL Transient Red Optical Luminous Lineament Walter Lyons hozzájárulásával

18 August 1999

230:05:10:39.128

230:05:10:39.128

230:05:10:39.161

230:05:10:39.161

230:05:10:39.194

230:05:10:39.194

230:05:10:39.228

230:05:10:39.228

Tendrils

Tip of TROLL

230:05:10:39.261

230:05:10:39.261

230:05:10:39.294

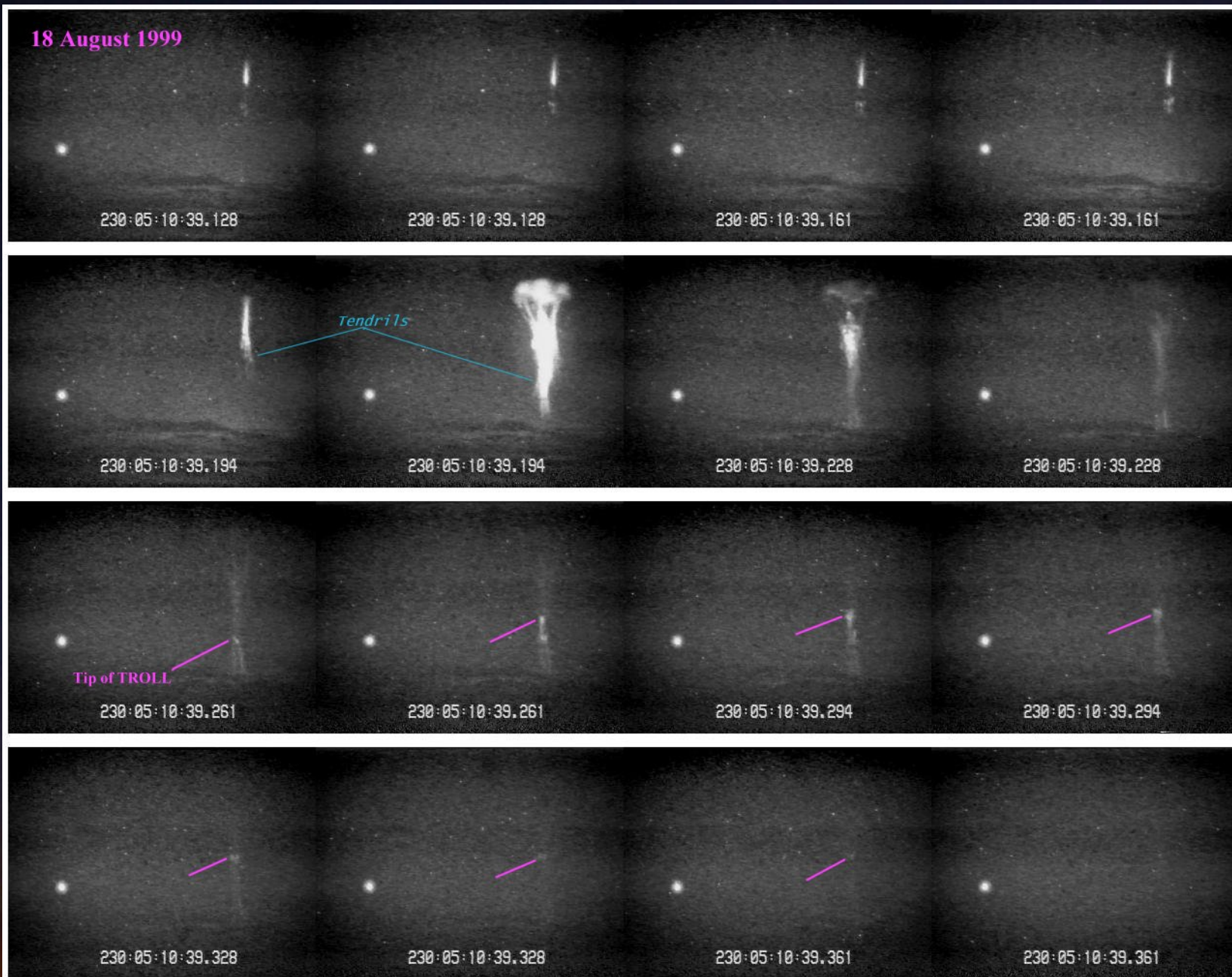
230:05:10:39.294

230:05:10:39.328

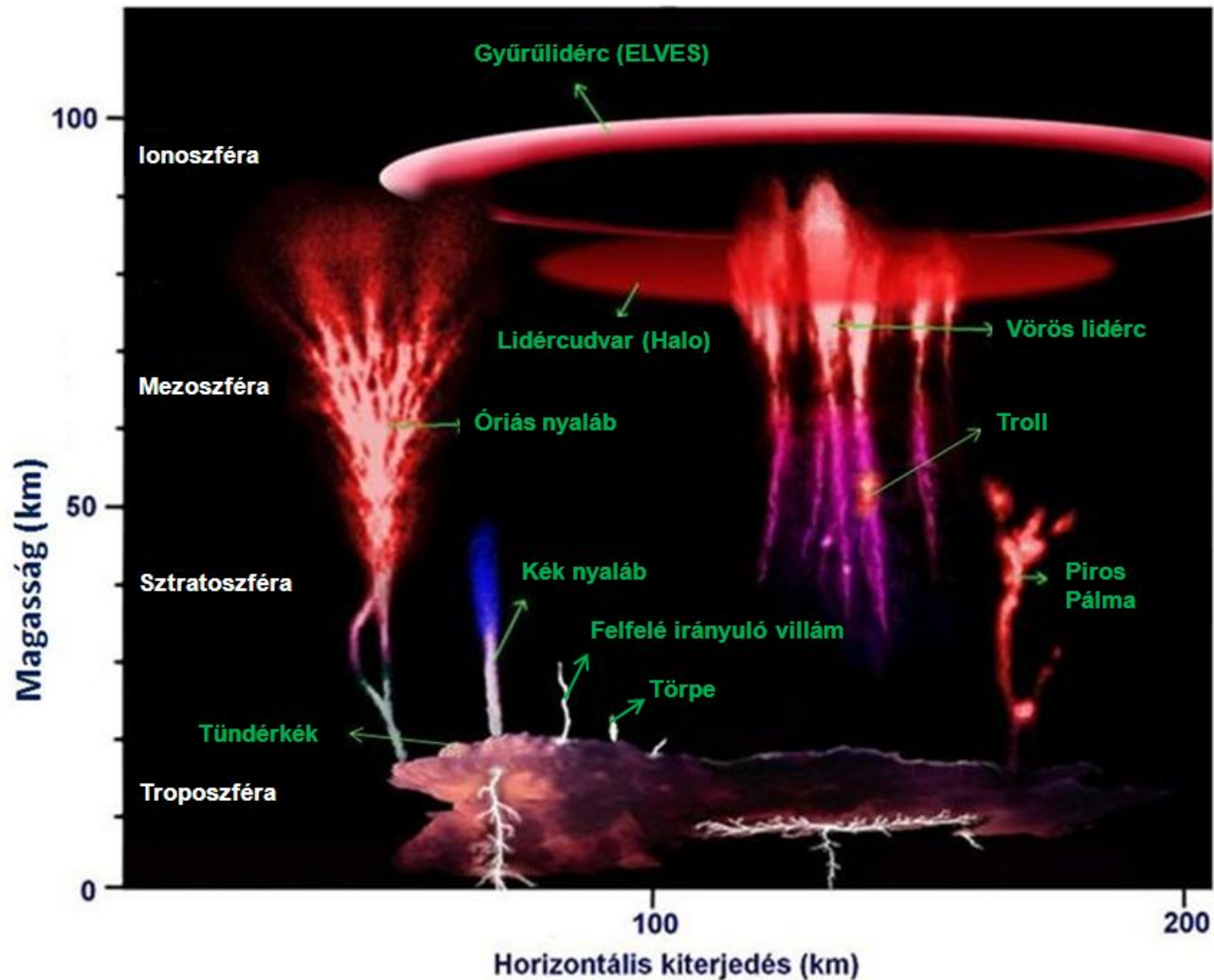
230:05:10:39.328

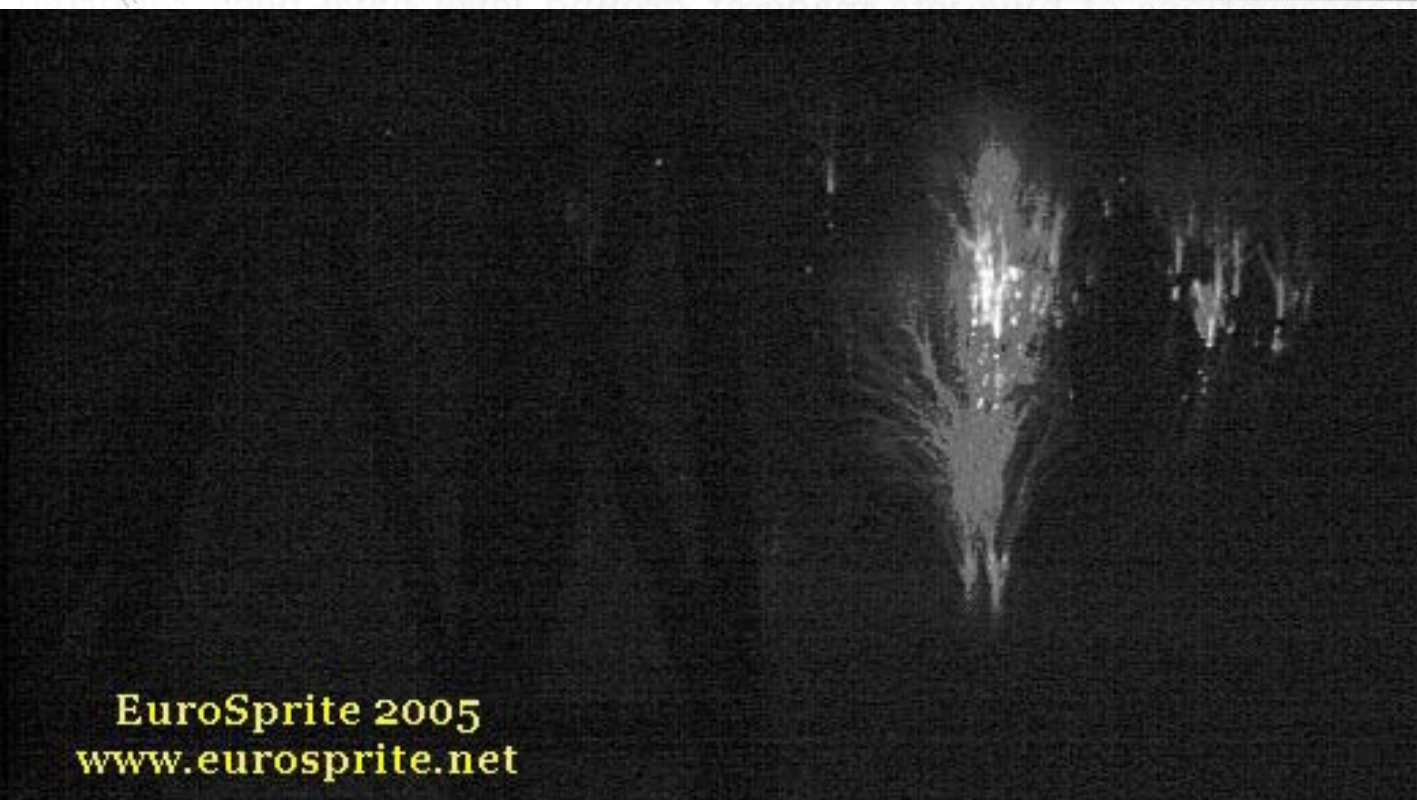
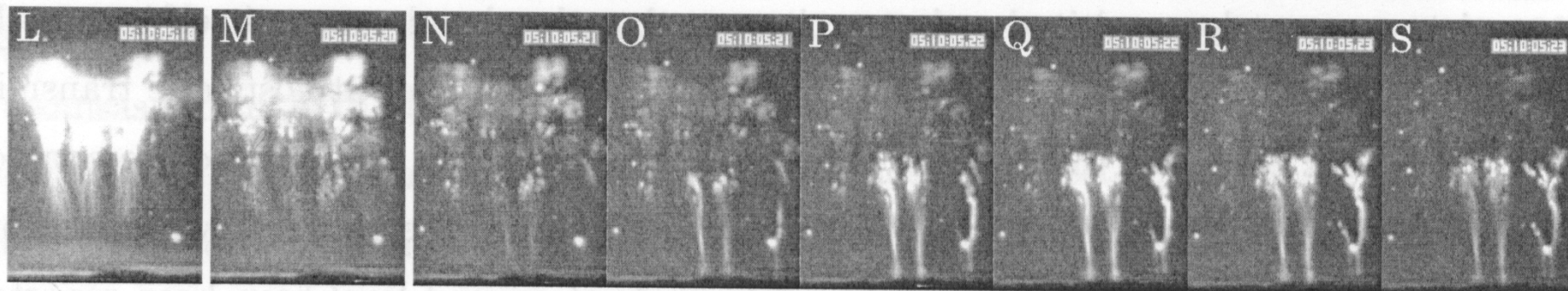
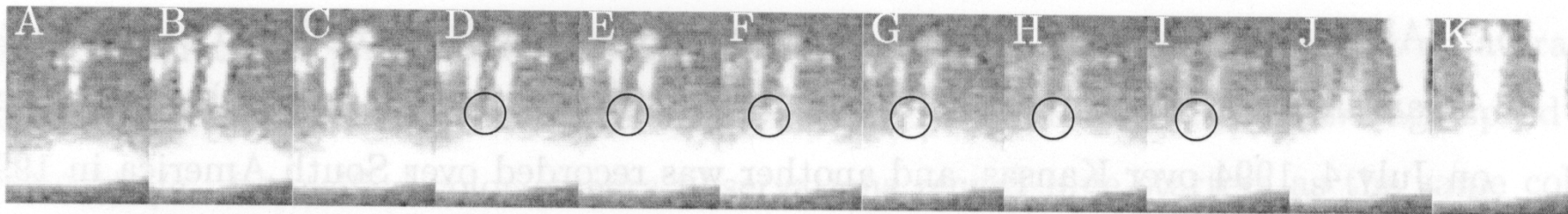
230:05:10:39.361

230:05:10:39.361

Ismert (2005) felsőlégköri elektromos jelenségek, amelyeket zivatarok idéznek elő

200

Nap

IONOSZFÉRA

ELF
ÁLLOMÁS

FÖLD

A forrásvillám közvetett megfigyelése

A forrásvillám közvetett megfigyelése

x térkomponens

y térkomponens

z térkomponens

franziens-
paramé-

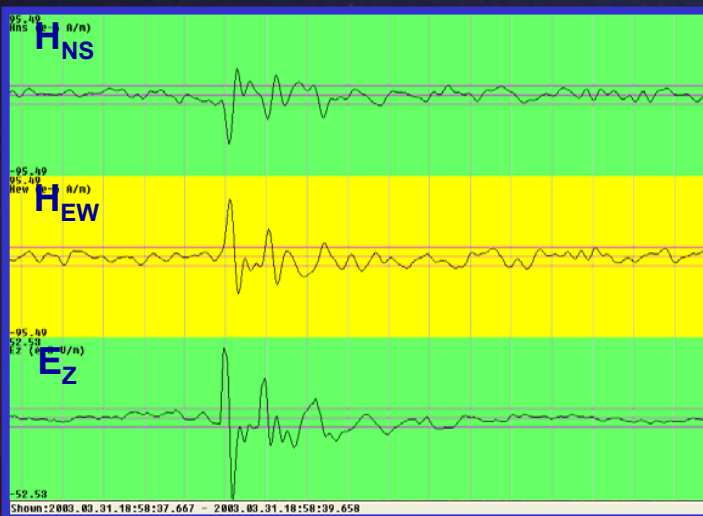
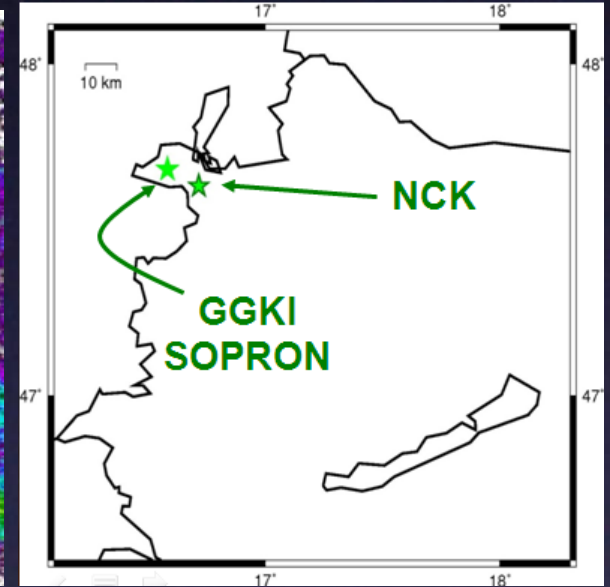
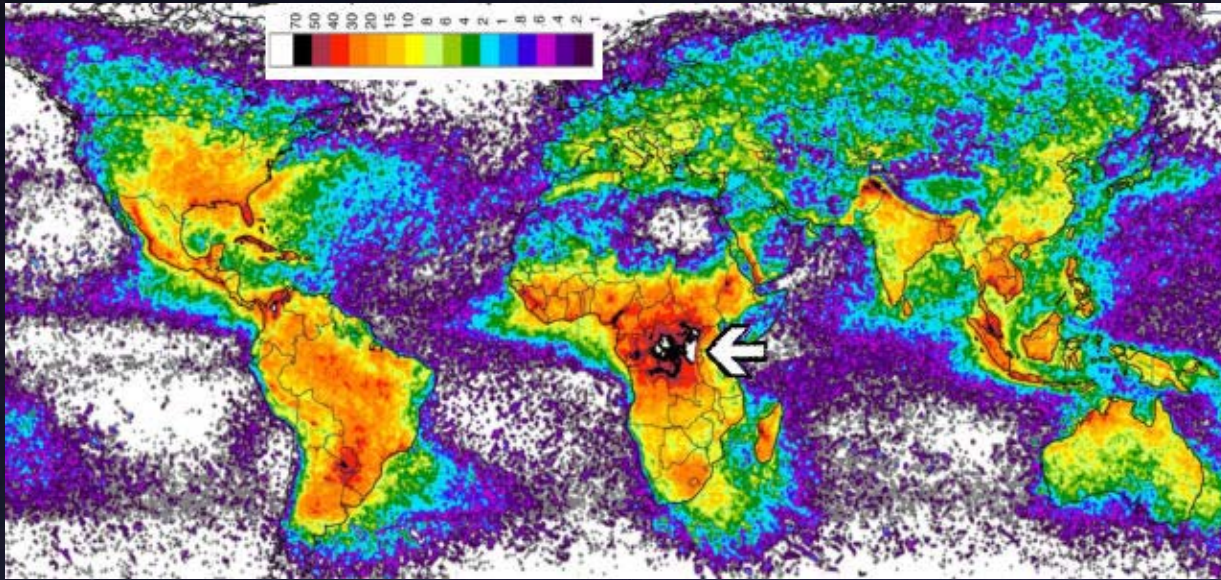
távolság)

entumra)

➤ Földre

➤ Áram

A Nagycenk / Fertőboz melletti ELF mérőállomás

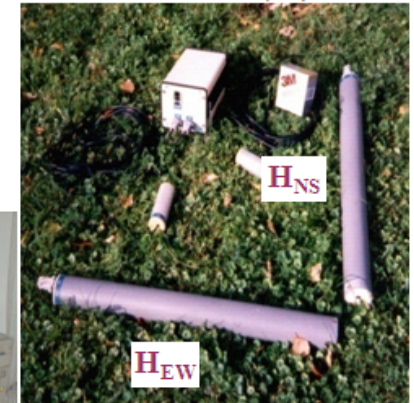
Gömbantenna (Ez mérése)

GPS óra

Indukciós szondák (H)

Megfigyelések Sopronból – Az észlelőrendszer

2007: júl.-aug. 100 esemény

2008: 4 hónap júl.-okt.

76 lidérc, 3 halo

Rendszer:

Watec 902H2

Ultimate kamera

Computar 8mm F08

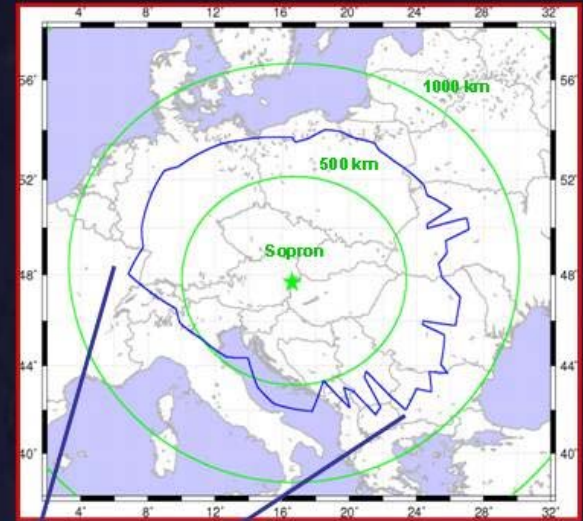
aszférikus lencse

KIWI OSD GPS

Conceptronic Home Video

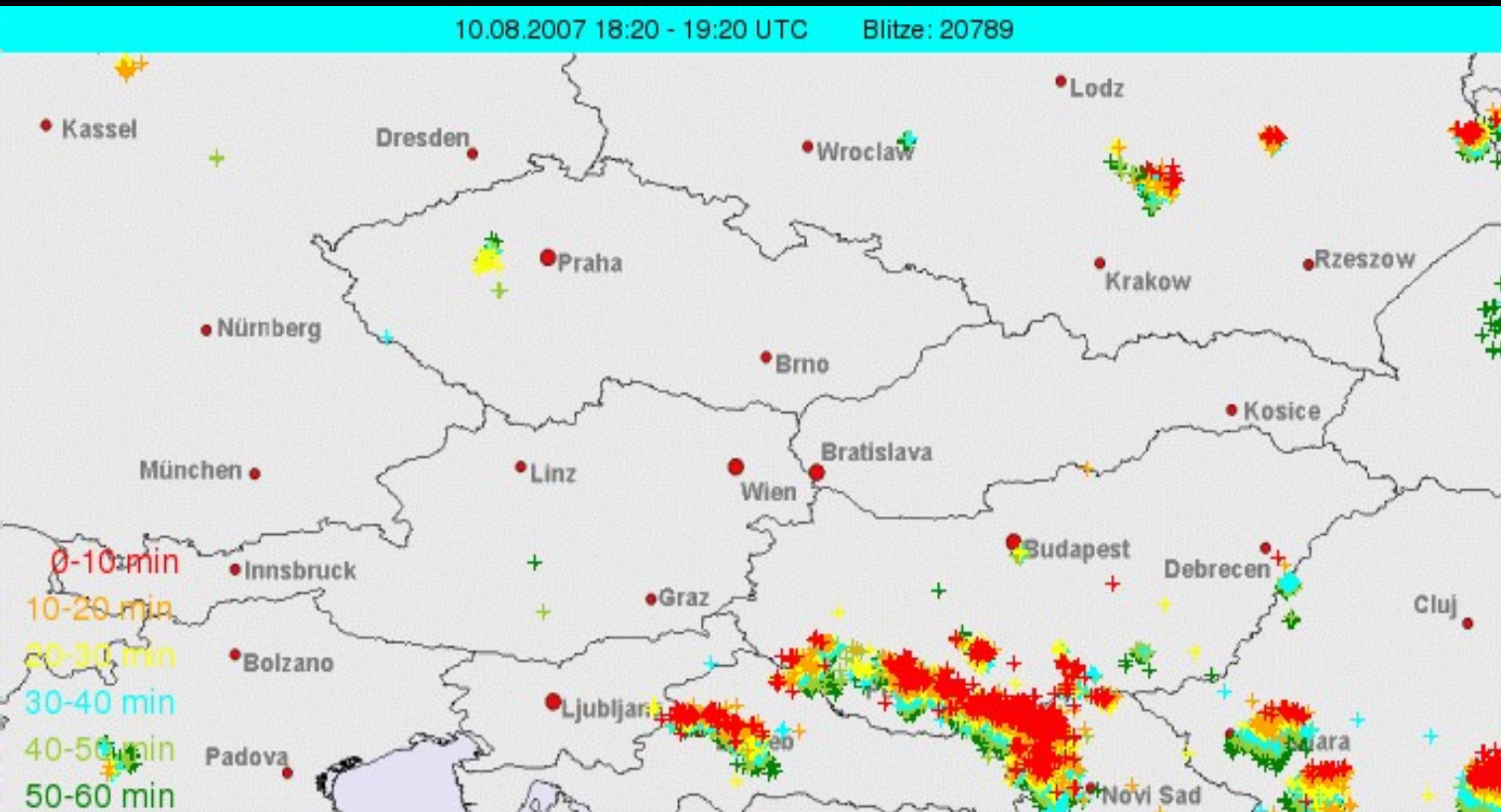
**Creator USB 2.0 digitalizáló
berendezés**

UFO Capture szoftver

Az aktív zivatargócok helyzetét a LINET villámfigyelő hálózat segítségével követtük

Egyszerre 1 órányi aktivitás látható, 10 perces felbontással

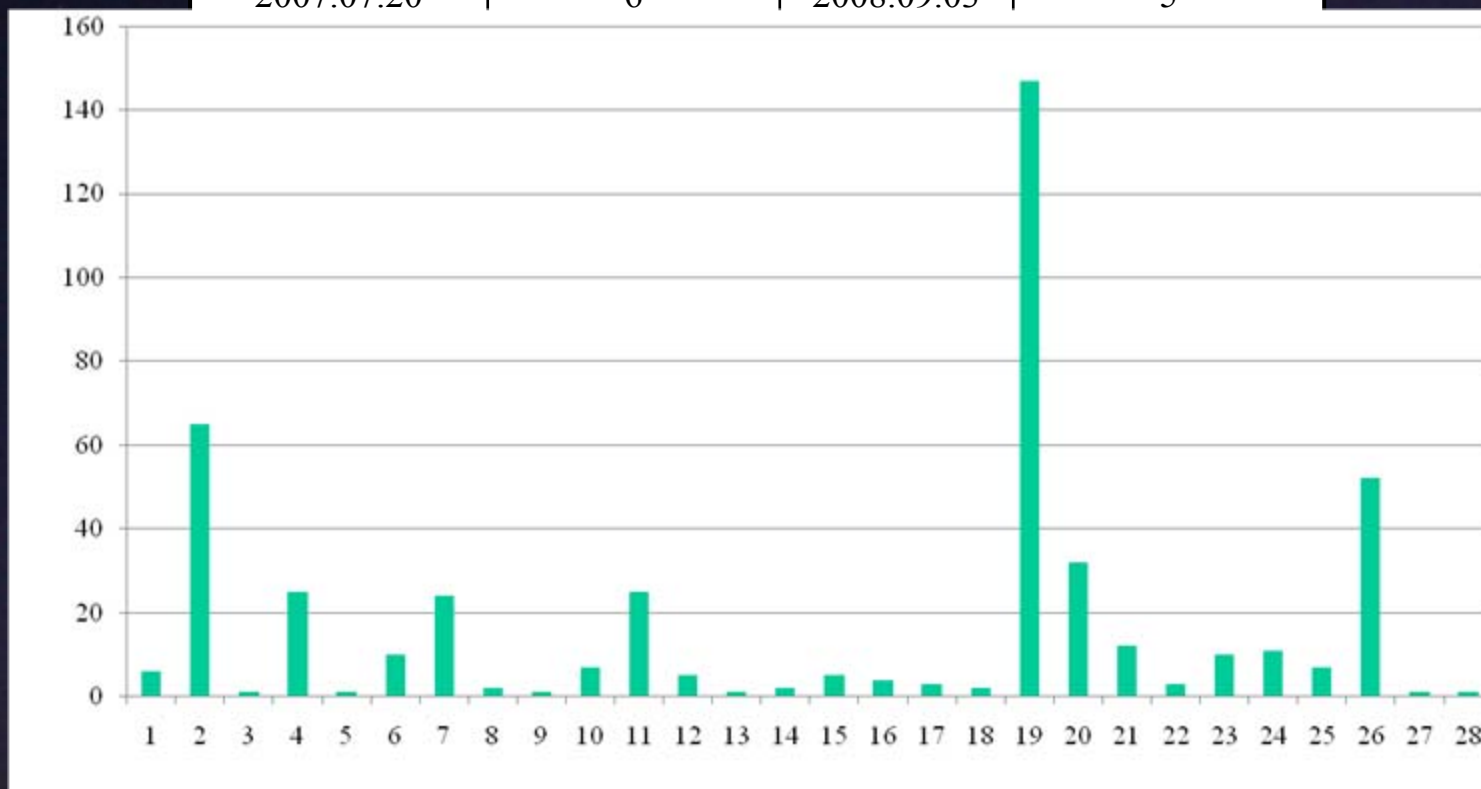

10 percenként frissítve

- ▲ áll
- Mért villám
- Koordiná
- IC / CG
- me
- Felhővill
- Polaritás
- Kisülési

Megfigyelések Sopronból

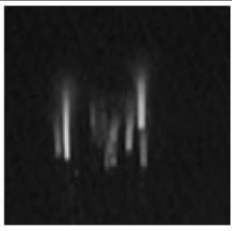
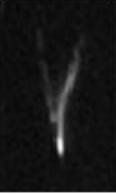

Dátum	Események száma	Dátum	Események száma
2007.07.20	6	2008.09.03	5

2008.08.22	1	2009.08.11	1
2008.08.31	2	2009.08.17	1

Megfigyelések Sopronból - Típusok

7 eltérő típus

Típus	Leírás	Kép
Oszlop	Fényes oszlop(ok), elágazás nélkül	
Gondolócsont	Fényes oszlop(ok) két ággal a tetején	
Fa	Fényes oszlop(ok) néhány ággal a tetején	

Típus	Leírás	Kép
Madár (Angyal)	Egy fényes oszlop közepén két "szárnyal" a két oldalán	
Medúza	Felül nagy fényes fej csáppokkal	
Répa	Középső fényes területhez, alul "gyökerek", felül "levelek" kapcs.	
Egyéb	Amit az előző kategóriákba nem tudunk besorolni	

Megfigyelések Sopronból - Élettartam

Megfigyelések Sopronból - Élettartam

Megfigyelések Sopronból - Élettartam

Alakváltó lidércek Magyarország fölött:

Fából => Répa alak (2007.08.10. 20:48:18.687 UTC)

17° 49°

+	+CG
-	-CG
+	+CF w
-	-CF w
+	+ und
-	- und

5 képkor

Kiváltó

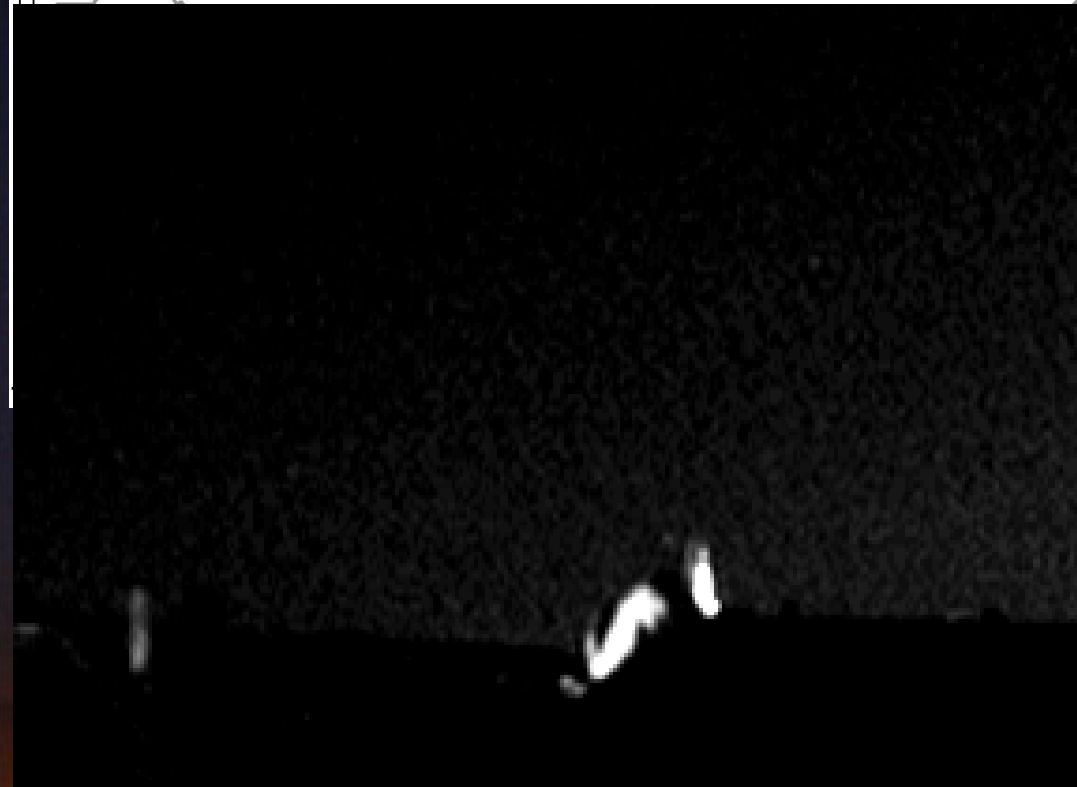
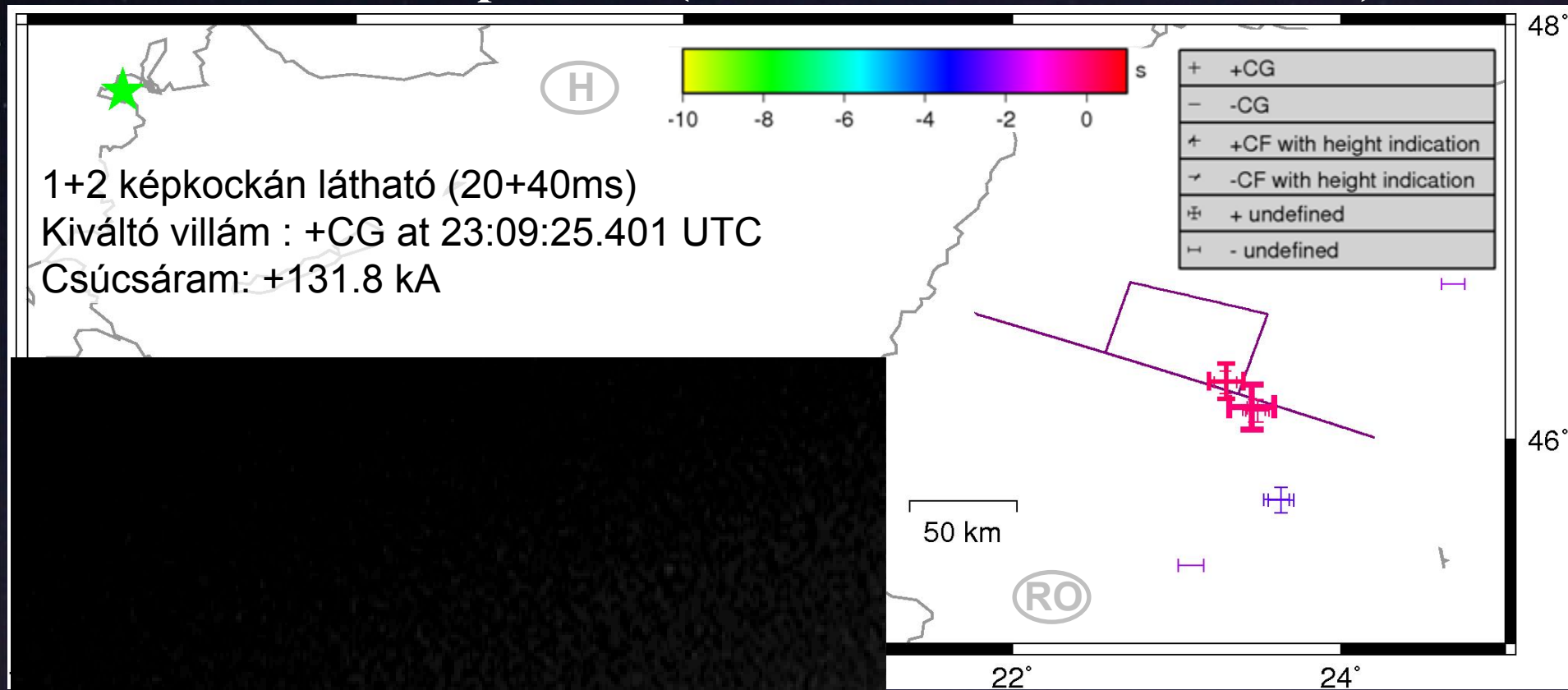
Csúcsár

20:48:18 837 857 197830

Táncoló lidércek Románia fölött:

Lidérc udvar + oszlop + tánc (2007.07.30. 23:09:25.406 UTC)

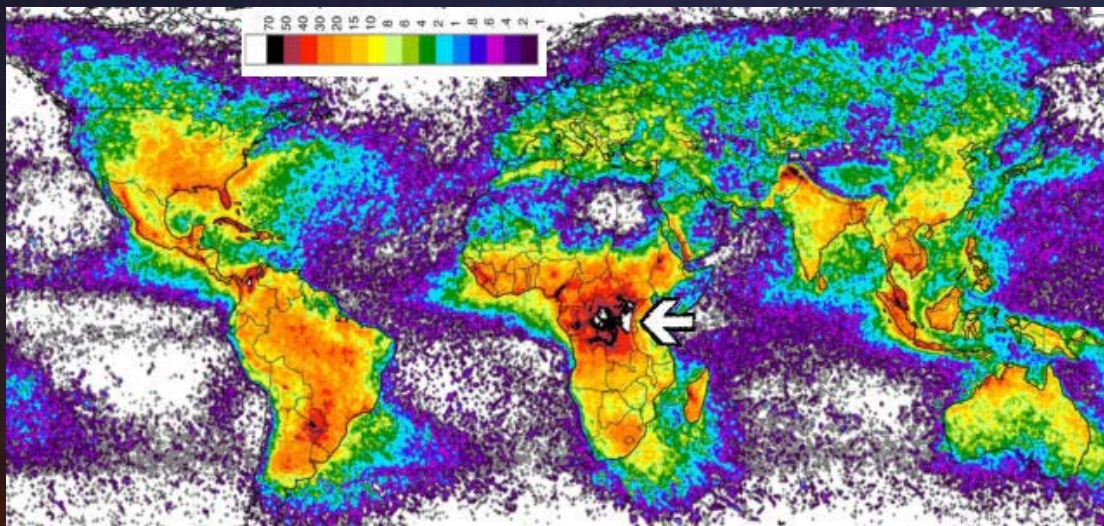
Táncoló 23:09:25.576 UTC-kor
6 képkockán látható (120ms)
Kiváltó villám :
+CG at 23:09:25.566 UTC
Csúcsáram: +76.1 kA

Néhány kérdés, amire még nem tudjuk a választ:

- A különböző alakzatok kialakulására számos modellt állítottak már fel, de nem tudjuk, milyen körülmények szükségesek ahhoz, hogy egy adott forma jelenjen meg.
- Nem minden villámkisülés velejárója egy lidérc.
Hiányoznak a lidérceket keltő villámokat egyértelműen meghatározó paraméterek.
- Nem ismerjük a lidércek szerepét a globális légköri áramkörben.
- Hézagos ismereteink vannak arra vonatkozóan, hogy mekkora energia és töltés halad át a lidércek testén.
- Egyelőre nem tudjuk, hogy mekkora hatása van a lidérceknek a felsőlégkör kémiai összetételére.
- stb!!...

Földi eredetű gammafelvillanások (Terrestrial Gamma-Ray Flashes) TGFs

Felfedezés: BATSE – 1994

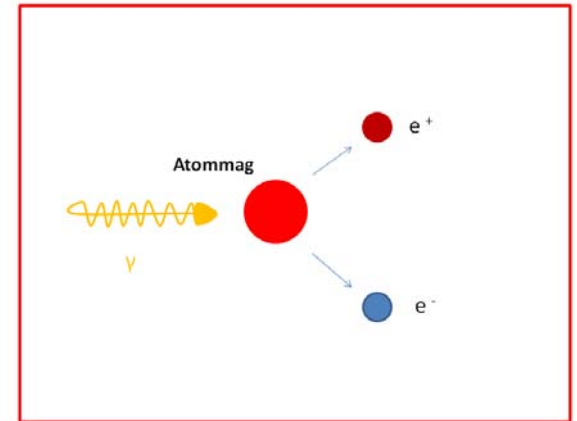

Időtartam: 0,2 – 3,5 ms

Energia: $E > 20 \text{ MeV}$

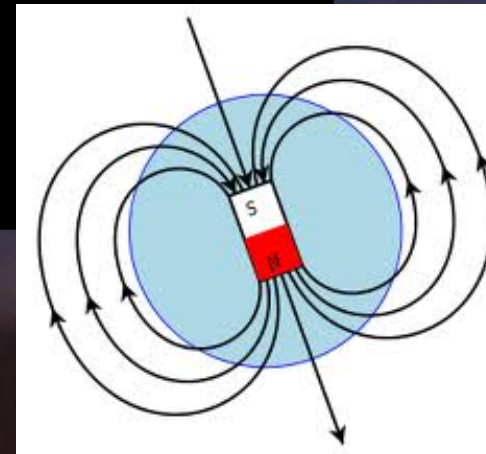
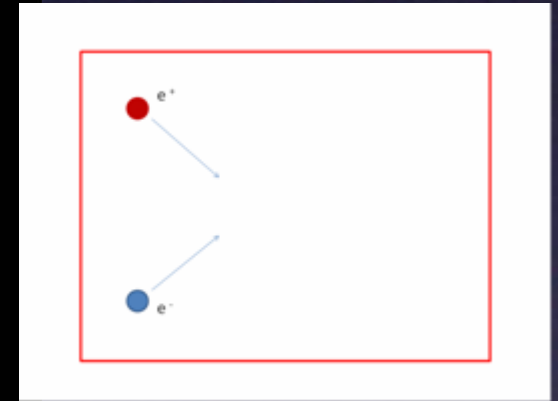
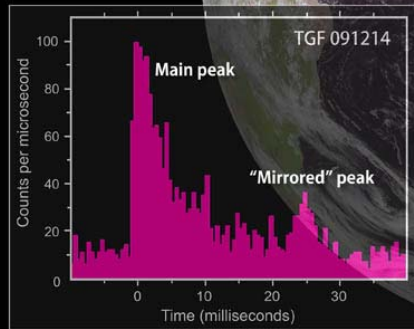
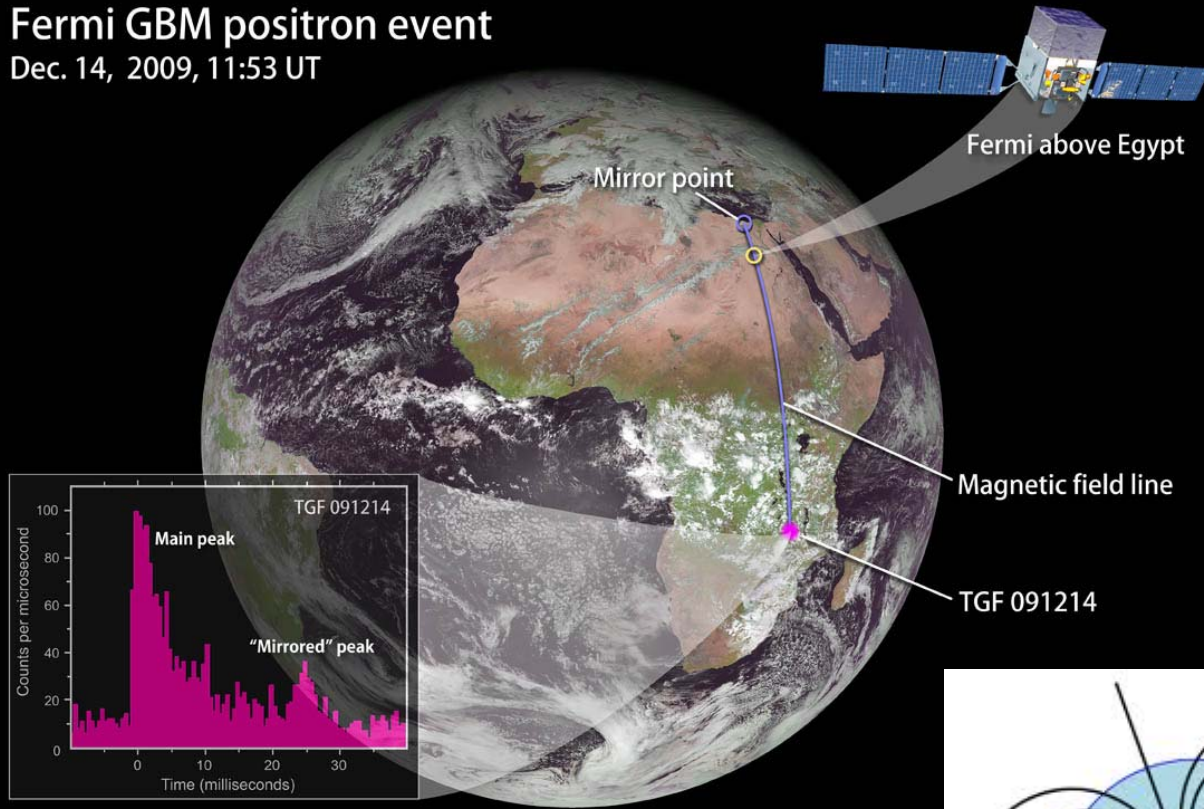
$\sim 3 * 10^{-13} \text{ J}$

Földi eredetű gammafelvillanások (TGFs) - Antianyag

Földi eredetű gammafelvillanások (TGFs) - Antianyag

Fermi GBM positron event
Dec. 14, 2009, 11:53 UT

A night sky with a bright sun or moon on the horizon and several bright streaks of light in the upper half.

Köszönöm a figyelmet!